

AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚ
ÉS AZ ERŐSZAK TILALMA, VALAMINT
A FELELŐSSÉGRE VONÁS LEHETSÉGES MÓDJAI

Jelige:

FEF015

Kézirat lezárásának a dátuma

2022.12.20.

Tartalomjegyzék

1	Orosz legitimációs érvek a fegyveres erő alkalmazásának alátámasztására.....	1
1.1	Egyéni önvédelem	2
1.2	Kollektív önvédelem joga.....	7
1.3	Humanitárius intervenció népirtás okán	10
1.4	„Nácitlanítás”.....	17
1.5	Ukrajna állami mivoltának megkérdőjelezése.....	20
1.6	Jogosnak vélt terület visszaszerzése	22
1.7	Kisebbségvédelemmel összefüggő komoly hiányosságok	23
1.8	A minszki megállapodások be nem tartása.....	27
1.9	Az orosz érvek összegzése	28
2	Az agresszor felelősségre vonása.....	28
2.1	A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága	29
2.2	Ad hoc törvényszékek létrehozása	31
2.3	Nürnbergi mintára történő bíróság felállítása	31
2.4	Összegzés.....	33
3	Irodalomjegyzék	35

Dolgozatom témakörének alap gondolatát az orosz-ukrán háború aktualitása és hatásainak mindennapjainkba való beékelődése ihlette. Dolgozatomban a vizsgálatom gerincét a *ius ad bellum* kérdésköre, azaz a háborúindítás, az erőszak tilalma adja. Így elsőként az agresszorként fellépő putyini Oroszország érvei kerülnek majd bemutatásra, amivel legitimálni igyekeztek az Ukrajna ellen indított „különleges hadműveletet”.¹ Ezt követően kitérek annak vizsgálatára, hogy az agresszióért hogyan volna lehetséges Vlagyimir Putyin elnök (valamint az orosz felsőbb vezetői körök) felelősségre vonása. Munkámban elsősorban az első fejezetre, azaz az agresszió kérdéskörére helyeztem a hangsúlyt, így – a második fejezetben tárgyalt – e büntetért való felelősségre vonás – annak erősen hipotetikus jellege okán – csak rövidebben kerül kifejtésre. E vizsgálatomat elsősorban elméleti, nemzetközi jogi megközelítésből tervezem végig vezetni, így az eredmények nem feltétlen fognak átfedést jelenteni a gyakorlati, reális lehetőségekkel.

1 Orosz legitimációs érvek a fegyveres erő alkalmazásának alátámasztására

Oroszország az Ukrajnával szemben 2022. február 24-én megindított invázióját számos érvel, köztük nemzetközi jogi argumentumokkal is igyekezett alátámasztani. Ezek egyike a humanitárius intervenció, amelynek alapját az ukrán fél által állítólagosan elkövetett népirtás képezi. További érvek is felmerülnek, mint az egyéni önvédelem vagy a kollektív önvédelem joga is. Emellett felhoznak olyan nemzetközi jogilag katonai műveletekre egyáltalán nem feljogosító indokokat is, amelyek még azok valóságtartalma esetén sem bírnának semmilyen relevanciával a beavatkozás szempontjából, így a minszki megállapodások be nem tartása, a kisebbségvédelemmel összefüggő indokok, Ukrajna állami mivoltának megkérdőjelezése, valamint a „Nyugat” terjeszkedése, térhódítása a posztszovjet térségben (vagy akár érdekszférában is), illetve antifasiszta propaganda mintájára a „nácitlanítás”.²

¹ Oroszországban tilos háborúnak nevezni az ukrainai fegyveres konfliktust, helyette a kormányzat a „különleges hadműveletet” megnevezést alkalmazza.

MAGYAR Gergely: Guardian: Sok száz orosz katona tagadta meg, hogy Ukrajnába menjen harcolni. <https://telex.hu/kulfold/2022/05/13/guardian-sok-szaz-orosz-katona-tagadta-meg-hogy-ukrajnaba-menjen-harcolni>. (letöltés: 2022.10.13)

Hoffmann Tamás szerint a különleges hadművelet elnevezés leginkább alkotmányjogi relevanciával bír, célja annak deklarálása, hogy ebben az esetben csak szerződéses katonák vethetők be, illetve általános mozgósítást nem rendelnek el a lakosság körében.

HOFFMANN Tamás: „Háború vagy béke? Az államközi erőszak alkalmazásának nemzetközi jogi kérdései az orosz-ukrán konfliktusban” In *Közjogi Szemle*. Vol. 15. No. 3 2022. p. 2.

² KENDE Tamás: Miért védhetetlen Oroszország ukrainai agressziója? <https://magyarnarancs.hu/publicisztika/miert-vedhetetlen-oroszorszag-ukrainai-agresszioja-248457>. (letöltés dátuma: 2022.10.10.)

A következő alfejezetekben az előző bekezdésben felsorolt érveket fogom egyenként elemezni nemzetközi jogi és történelmi áttekintésben. Általánosságban megállapítható az orosz legitimációs érvelésről, hogy erős párhuzamok fedezhetők fel az elmúlt években, évtizedekben már látott indoklásokkal. E a történelmi hasonlóságokra is kitérek az alábbiakban.

1.1 Egyéni önvédelem

Oroszország az Ukrajna ellen indított fegyveres támadását többek között megpróbálta alátámasztani az egyéni önvédelem jogára való hivatkozással is. Eme jogot az ENSZ Alapokmány 51. cikke³ szabályozza. Gyakorlását a fegyveres támadás bekövetkezése esetén teszi lehetővé, illetve a tagoknak azonnal jelenteniük kell a Biztonsági Tanács felé. Ennek megfelelően értesítette az Orosz Föderáció az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsát (továbbiakban: ENSZ BT), mellékelve Vlagyimir Putyin orosz elnök beszédét, melyben az államfő bejelentette, hogy az egyéni önvédelem jogára hivatkozva indult fegyveres támadás Ukrajna ellen.⁴

Megjegyezném, a tágabb értelemben vett egyéni önvédelemre való hasonló hivatkozások már a Szovjetunió fennállása alatt is születtek, így a Finnország elleni háború kapcsán is. A szovjet vezetés akkor azt állította, hogy a finnek támadtak először, miközben a Szovjetunió vette tűz alá saját területét.⁵

Oroszország az ukrán fél elleni támadást a NATO csapatok térségben való jelenlétével indokolta. Ugyanakkor láthatjuk, hogy e lépésével az orosz fél preventív önvédelmet igyekezett volna érvényesíteni, aminek ilyen formában nyilvánvalóan nincsen nemzetközi jogilag értékelhető alapja. A preventív önvédelem jogosságára való hivatkozással párhuzamba állítható a „hatnapos háború”, melynek során az izraeli légierő hajtott végre megelőző támadást a szírek és az egyiptomiak ellen.⁶ Ugyanakkor fontos látnunk, hogy az említett katonai lépések az

³ ENSZ Alapokmány 51. cikk: „A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetében az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette. A tagok az önvédelem e jogának gyakorlása során fogantatott rendszabályaikat azonnal a Biztonsági Tanács tudomására tartoznak hozni és ezek a rendszabályok semmiképpen sem érintik a Biztonsági Tanácsnak a jelen Alapokmány értelmében fennálló hatáskörét és kötelességét abban a tekintetben, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása végett az általa szükségesnek tartott intézkedéseket bármikor megtegye.”

⁴ HOFFMANN: op. cit. p. 2.

⁵ Ibid.

⁶ KENDE: op. cit.

ukrajnai fegyveres konfliktustól egészen eltérő környezetben történtek, Izrael egy küszöbön álló támadást igyekezett e lépésével meggátolni, a preemptív önvédelem jogintézményét alkalmazva.

A preventív önvédelem jogának gyakorlása ugyanakkor nem következik egyértelműen az ENSZ Alapokmányból, így jogszerűsége is alapvetően vitatott az államok és nemzetközi jogtudósok körében. Az önvédelem jogának kiterjesztő értelmezésének szűkebb koncepciója szerint kizárólag a küszöbönálló támadás megakadályozására⁷ van lehetőség, preemptív önvédelmet alkalmazva. Ezzel szemben a távoli veszélyekre alapozott önvédelem gyakorlását a nemzetközi közösségben teljes elutasítottság⁸ övezi. Tehát a NATO keleti bővítésének terve okán a megelőző önvédelem jogának felhívása egyértelműen nem felel meg a küszöbön álló támadás megakadályozását célzó kritériumnak, kizárólag mint távoli veszélyt lehetne értelmezni. Emellett hangsúlyozandó, hogy az Orosz Föderáció nem támasztotta alá azon állítását, hogy Ukrajna csatlakozása a NATO-hoz valóban fenyegetést jelentene a biztonságára nézve. Így – még amennyiben helytállónak is fogadnánk el az orosz érvelést – jelenleg még a szűkebb körben elfogadott (preemptív) önvédelem jogának nemzetközi jogi értelmezése szerint sem alapozható meg vele az ukrajnai fegyveres beavatkozás jogszerűsége. Ugyancsak távoli veszélyekre enged következtetni az a tény is, hogy Putyin Ukrajna demilitarizálását követelte a támadás megindítását megelőzően is⁹, majd azt követően is mint célt tűzte ki annak elérését¹⁰. Hasonlóképpen a távoli veszélyekre utal¹¹ azon orosz állítás is, mely szerint Ukrajnában – a NATO által támogatott – biológiai fegyverek fejlesztését¹² végző létesítmények üzemeltek.¹³

⁷ Egységes értelmezést ugyan nem sikerült kialakítani a preventív önvédelem kérdéskörében, mindazonáltal Kofi Annan ENSZ-főtitkár és az általa felkért munkacsoport jelentése szerint az Alapokmány 51. cikkével nem ellentétes, amennyiben a küszöbön álló támadás fenyegetése áll fenn.

HOFFMANN: op. cit. p. 2.

⁸ Ibid

⁹ Putin: Russia stands for demilitarization of Ukraine. <https://tass.com/russia/1408629> (letöltés: 2022.12.10.)

¹⁰ The Kremlin's loudly announced disarmament of Ukraine has, like most of its other aims in Eastern Europe, little chance of ever materializing. <https://hir.harvard.edu/the-kremlins-loudly-announced-disarmament-of-ukraine-has-like-most-of-its-other-aims-in-eastern-europe-little-chance-to-ever-happen/> (letöltés: 2022.12.10.)

¹¹ HOFFMANN: op. cit. p. 3.

¹² Az orosz vádakat Ukrajna mellett az Egyesült Államok is cáfolta, illetve az ENSZ leszerelési képviselője, Nakamicu Izumi is jelezte, hogy nincs róla tudomásuk. Az Oroszország által említett laborokban az USA állítása szerint biológiai veszélyforrások elhárítására folytattak kutatóprogramot. Hoffmann Tamás szerint az Orosz Föderáció már korábban is több alkalommal előszeretettel hivatkozott a biológiai fegyverek kifejlesztésére, mintegy ürügyként felhozva, így 2011-ben és 2018-ban Grúziával szemben is.

HOFFMANN: op. cit. p. 3.

¹³ Ugyanakkor az orosz fél azon kezdeményezését, hogy az ENSZ BT állítson fel egy bizottságot annak kivizsgálása érdekében, hogy az Egyesült Államok és Ukrajna vajon megszegte-e a biológiai fegyverek használatát tiltó egyezményt, elutasították.

Ukrajnai ENSZ-vizsgálatot kér Moszkva, biológiai fegyvereket keresnének.

<https://infostart.hu/kulfold/2022/10/26/ukrajnai-ensz-vizsgalatot-ker-moszkva-biologiai-fegyvereket-keresnenek#> (letöltés: 2022.12.10.)

Az Orosz Föderáció erre vonatkozóan tett állításait nem tudta hitelt érdemlően bizonyítani.¹⁴ Így – függetlenül az orosz fél által felhozott érvek valóságtartalmától – a preventív önvédelem gyakorlása nem tekinthető jogszerűnek.¹⁵

Az orosz fél által idén indított invázió önvédelem jogára alapozott legitimálásának egyik fontos kritikája lehet továbbá a szükségesség-arányosság¹⁶ kérdése is, amire a Nemzetközi Bíróság joggyakorlatában gyakorta utalt is, s mely kritériumok a nemzetközi szokásjog részét képezik. Hoffmann Tamás szerint szűken értelmezve az önvédelem jogának gyakorlása során az érintett állam részéről foganasított katonai válaszlépések mértéke nem haladhatja meg jelentős mértékben az elszenvedett fegyveres támadást, tágabb értelmezésben pedig a támadást megelőző helyzet visszaállításához szükséges erőszak alkalmazása sem ütközhet eme korlátba. Márpedig egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a putyini vezetés a szükségesség-arányosság követelményének (is) a nyilvánvaló figyelmen kívül hagyásával járt el, tekintettel arra, hogy az ukrán fél, illetve a szövetségi körét bővíteni szándékozó NATO egyáltalában nem lépett fel fegyveresen Oroszországgal szemben. Amennyiben a preventív önvédelemnek a (szokásjogi) gyakorlatát kíséreljük meg értelmezni, a NATO keleti bővítésének terve egyértelműen nem alapozza meg a szükségesség követelményét, így az arányosság kritériuma már voltaképpen nem is értelmezhető az orosz fél által indított invázió vonatkozásában. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az ENSZ Alapokmányban foglaltak szerint a viták békés rendezése alapelve¹⁷ ius cogens jellege okán eleve kötelező jelleggel meghatározza az államközi konfliktusok kezelésének alapvető irányát.¹⁸ Az orosz fél egyértelmű felróhatósága jelenthető ki a békés, tárgyalásos úton történő vita kezelésének ellehetetlenülésével összefüggésben is, így kiemelten utalnék rá, hogy a fegyveres konfliktus kitörését megelőzően (és követően) is számos

ENSZ BT: nem az oroszok vádjaira. <https://infostart.hu/kulfold/2022/11/03/ensz-bt-nem-az-oroszok-vadjaira> (letöltés: 2022. 12.10.)

¹⁴ Az orosz fél biológiai fegyverek fejlesztésével kapcsolatban megfogalmazott állításai alapvetően Kína kommunikációjában jelentek meg, de iráni és szíriai tisztviselők részéről többször elhangzott. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy leginkább az orosz lakosság felé igyekszik a putyini vezetés egyfajta legitimációs hátteret biztosítani az ukránai háború vonatkozásában.

Ukrajna: A tények ellenőrzése Oroszország biológiai fegyverekkel kapcsolatos állításairól.

https://www.informed.hu/egpol_new/ukrajna:-a-tenyek-ellenorzese-oroszorszag-biologiai-fegyverekkel-kapcsolatos-allitasairol-244778.html (letöltés: 2022.12.10.)

¹⁵ HOFFMANN: op. cit. p. 3.

¹⁶ Ibid. p. 4.

¹⁷ ENSZ Alapokmány: 33. cikk: 1. bek: Minden olyan viszály esetében, amelynek elhúzódása a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére vezethet, a felek mindenekelőtt közvetlen tárgyalás, kivizsgálás, közvetítés, békéltetés, választott bírósági vagy bírósági eljárás, regionális szervek, vagy megállapodások igénybevétele vagy általuk választott egyéb békés eszközök útján tartoznak megoldást keresni.

¹⁸ HOFFMANN: op. cit. p. 4.

állam ajánlotta fel közvetítői minőségét^{19 20}, illetve tárgyalta²¹ Oroszországgal a konfliktus katonai offenzívába torkollását elkerülendő. Ennek nyilvánvaló ellehetetlenülése eredményezhetné csak a preventív önvédelem gyakorlását. Azonkívül fontosnak tartom megjegyezni, hogy önvédelem jogának életre hívása elsődlegesen az erőszakot alkalmazó állam fegyveres támadásának meggátolását célozza, nem pedig területének anektálását²².

Az orosz kommunikáció gyakorta sérelmezi továbbá, hogy a „Nyugat” ígéretet tett arra vonatkozóan, miszerint nem fog a posztszovjet térség, érdekszféra államaiban terjeszkedni, befolyást szerezni.²³ Sz. Bíró Zoltán, Oroszország-szakértő szerint a nemzetközi jog egyik legalapvetőbb tézise az államok szuverenitására vonatkozik, vagyis az érintett államok szabadon döntenek saját akaratukból. Ebből kifolyólag értelmetlennek tűnik egy olyan állítás, miszerint egyes államok más államokról dönthettek volna. Erre a nemzetközi jog szabályai szerint nem kerülhetett volna sor semmilyen formában sem, így az erre vonatkozó ígéretek a nemzetközi jog szabályai szerint akkor sem értelmezhetőek, amennyiben valóban megtörténtek is.²⁴ Másrészt megemlíteném, hogy a szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi egyezmény részletezi a *clausula rebus sic stantibus* elvét, vagyis a szerződés megkötése idején ismert körülmények lényeges megváltozása lehetőséget biztosít az így vállalt kötelezettségek alóli mentesülésre.²⁵ Így például Magyarország sem vonható felelősségre szerződésszegés miatt, mert a trianoni békeszerződésben meghatározott fegyverkezéssel összefüggő korlátozásokat nem teljesítjük. Hangsúlyozni kívánom, hogy a Magyarországgal való példálózó jellegű összehasonlítás elsősorban a pályamű hazai viszonylatban történő könnyebb érthetőségét szolgálja az említett békeszerződés szélesebb körben ismertsége folytán, nyilvánvalóan hazai és nemzetközi viszonylatban is számos egyéb példát lehetne felhozni. Ezzel összefüggésben, amennyiben a nagyhatalmaknak valóban lett is volna jogosultságuk más szuverén államok felett döntési jogkört gyakorolniuk, az ebből eredő jogok és kötelezettségek a körülmények lényeges

¹⁹ PÁSZTOR Máté: Euronews: Izrael felajánlotta, hogy közvetít Ukrajna és Oroszország között. Link: <https://hu.euronews.com/2022/03/05/izrael-felajanlotta-hogy-kozvetit-ukrajna-es-oroszorszag-kozott> (letöltés dátuma: 2022.11.22.)

²⁰ PLESCHBERGER, Johannes: Euronews: Ausztria egyelőre nem kér a NATO-ból, a semlegesekkel szövetkezne. Link: <https://hu.euronews.com/2022/10/13/ausztria-egyelore-nem-ker-a-nato-bol-a-semlegesekkel-szovetkezne> (letöltés dátuma: 2022.11.25)

²¹ BALOGH Tamás Márk: Nagyvilág: Valóban bármelyik pillanatban háború törhet ki Ukrajna és Oroszország között? Link: <https://www.origo.hu/nagyvilag/20220119-egyre-nagyobb-esely-van-egy-ukran-orosz-haborura.html> (letöltés dátuma: 2022.11.22.)

²² HOFFMANN: op. cit. p. 4.

²³ KENDE: op. cit.

²⁴ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

²⁵ 1969. évi bécsi egyezmény, 62. cikk. Kihirdette: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről.

megváltozása okán²⁶ nem bírának kötelező jogi erővel. Tehát eleve egy olyan bilaterális egyezségről beszélünk, aminek semmilyen jogalapja nincsen, így ezzel egy háború megindítását még annyira sem lehet alátámasztani.

Ugyanakkor az igazsághoz hozzátartozik, hogy az Egyesült Államok – 2011-ben kiadott, Hillary Clinton tollából származó, America's Pacific Century (Amerika csendes-óceáni százada) című – új amerikai külügyi stratégiájában azt a következtetést vonta le írója, hogy Nyugat és Közép-Európában már kiterjedt szövetségi rendszerrel rendelkezik az Egyesült Államok, az érintett államokkal egy értékrenden van, így ideje más régiókra koncentrálnia.²⁷ (Kínában pl. erre válaszul született meg a „One Belt, One Road”,²⁸ azaz az „Egy övezet, egy út” elve, mondván, amennyiben az amerikaiak a mi érdekszféránkban terjeszkednek, akkor mi pedig az övékében.) Így indult meg egy fokozott amerikai közeledés és befolyásszerzés Ukrajnában, amelynek első lényegesebb eredménye a nyugati irányt képviselő Petro Porosenko kinevezésében manifesztálódott. Nemsokára, mintegy erre válaszul Oroszország annektálta a Krím félszigetet, illetve megkezdődött a Luhanszk és Donyeck régiók kiválási kísérlete. Tehát fontos látnunk, hogy ugyan Oroszország nagyon súlyosan semmibe vette a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, ám az Amerikai Egyesült Államok más érdekszférájába²⁹ való benyomulása ugyancsak mintegy provokációként hatott az orosz félre nézve. Amennyiben a nemzetközi jog által elsődlegesen elérni kívánt államok közötti béke állapotát szeretnénk megcélózni, illetve fenntartani, akkor függetlenül attól, hogy nincs olyan általánosan elismert szabály, mely a más államok érdekszférájába történő behatolást megtiltaná, érdemes lenne fokozott körültekintéssel és óvatossággal eljárni. Elsősorban az Egyesült Államok posztszovjet térségbeli politikai lépéseire kívánok célozni. Az amerikai kommunikáció az Államokat mindig egy felelős nagyhatalomként jelöli meg, ezzel szemben a térségben dúló jelenlegi fegyveres harcok mindenképpen elgondolkodtatóak. Ettől függetlenül Oroszország fegyveres lépései nemzetközi jogi szempontból semmiképpen sem menthetőek, soha nem állhatott jogában szuverén államok felett dönteni, illetve ilyen elvárásokat támasztani (így Ukrajna vonatkozásában sem). Ugyanakkor az Egyesült Államoknak mint felelős államnak számolnia

²⁶ Az említett „ígéret”, nevezetesen, hogy a nyugati hatalmak nem fognak a posztszovjet érdekszféra államaiban befolyást szerezni egy napjainktól egészen eltérő környezetben, a kétpólusú világrend hanyatlása idején születtek, így véleményem szerint ez a körülmények lényeges megváltozásának tekinthető. (szerző saját megjegyzése)

²⁷ CLINTON, Hillary: America's Pacific Century <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/> (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

²⁸ NAGY Márton: Biden meghirdette a mestertervét Kína legyőzésére: G7-es ellenselyemúttal szorítanák vissza. Pekinget https://makronom.mandiner.hu/cikk/20210629_joe_biden_nyugati_infrastrukturális_egyuttmukodes_a_kinai_bri_vel_szemben (letöltés: 2022.12.10.)

²⁹ Nemzetközi jogi értelemben természetesen összeegyeztethetetlen az államok szuverenitásával azok érdekszférákba való besorolása.

kellett volna az orosz fél felelőtlen döntéseivel. A közismert mondás szerint még a legrosszabb béke is jobb, mint a legjobb háború...

A fentiek alapján tehát az Orosz Föderáció az inváziót az egyéni önvédelem jogára alapozta, ugyanakkor még a szűkebb körben elfogadott megelőző önvédelem feltételei sem álltak fenn. Megállapíthatjuk továbbá, hogy a szükségesség-arányosság kritériumának is a nyilvánvaló figyelmen kívül hagyásával járt el az orosz vezetés, a feltételezett ukrán támadás megakadályozása helyett egész Ukrajna anektálására törekedett. Így a jelenleg rendelkezésre álló információk alapján egyértelműen kijelenthetjük, hogy az orosz fegyveres beavatkozás az egyéni önvédelem jogának felhívásával nem tekinthető jogszerűnek.

1.2 Kollektív önvédelem joga

Oroszország számos háború legitimálását célzó érve között felmerült a kollektív önvédelem joga³⁰ is. Így jelesül az Ukrajnából kiválni szándékozó Luhanszk és Donyeck régiókat önálló államként ismerte el Oroszország.³¹ A területi egysége helyreállítására törekvő Ukrajna utóbb említett térségek visszaintegrálását célzó hadműveleteit az orosz kommunikáció mintegy jogalapteremtőként értelmezte a fegyveres beavatkozásra.

Az orosz kommunikáció szerint Donbászt megtámadták az ukránok, ezért a szakadár régiók Oroszországhoz fordultak segítséget kérni, erre válaszul alkalmazott az orosz fél kollektív önvédelmet.³²

Ugyanakkor az elmélet több sebből vérzik, így elsőként említeném, hogy Ukrajna az egységesítési kísérlete során nem független, szuverén államokat támadott meg, hanem a saját, területi integritását képező területeket. Utolni szeretnék a Nemzetközi Bíróság Nicaragua ügyben hozott ítéletére, amelyben a bírák deklarálták, hogy a kollektív önvédelem joga kizárólag önálló, szuverén államok vonatkozásában nyerhet értelmezést.³³ Így a kollektív önvédelem jogára hivatkozás Donbász esetében nem lehet helytálló.

³⁰ Az egyéni önvédelem jogához hasonlóan az ENSZ Alapokmány 51. cikke ismeri el a kollektív önvédelem jogát.

³¹ F.Á: *Moszkva elismerte a szakadár államokat, az Egyesült Államok és az EU már a szankciókat egyeztetik.* <https://www.vg.hu/kozelet/2022/02/targyalasztalhoz-ulhetnek-biden-hajlando-talalkozni-putyinnal> (letöltés: 2022.10.13.)

³² Oroszország segítségét kérték a szakadárok az ukrán haderő elleni harcokhoz. <https://www.portfolio.hu/global/20220223/oroszorszag-segitseget-kertek-a-szakadarak-az-ukran-hadero-elleni-harchoz-528571> (letöltés: 2022.12.01)

³³ Nemzetközi Bíróság Nicaragua ügyben hozott ítéletének többek között a 195. pontjában is önálló államok vonatkozásában tárgyalja a kollektív önvédelem jogát. *Militarv and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Merits, Judgement. I.C.J. Reports 1986, p. 93.* <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (letöltés: 2022.12.01)

Tekintettel arra, hogy Putyin elnök 2022. február 21-én kelt rendeleteiben³⁴ mint államokat elismerte a Donyeck- és a Luhanszki Népköztársaságot, illetve biztosította az új államalakulatokat az Orosz Föderáció – a mielőbbi béke elősegítését célzó – támogatásáról. Így a putyini vezetés számításai szerint az orosz katonai erők a népköztársaságok kérésére – békefenntartó feladatokat ellátva – jogszerűen tartózkodhattak volna a Donbász területén, Ukrajna beleegyezésének megkerülésével is. Ugyanakkor a nemzetközi közösség meghatározó többsége elutasította³⁵ az Orosz Föderáció ezen lépését.

A népköztársaságokhoz hasonlóan ismerte el Putyin korábban, a 2014. március 17-én kelt rendeletében³⁶ a Krími Köztársaságot is. Majd az új „állam” egy nappal később csatlakozási kérelmet nyújtott be az Orosz Föderációhoz, amit a Duma március 21-én fogadott el. Az orosz vezetés szerint a krími lakosság az önrendelkezési jog felhívásával szabad akaratából döntött az önálló államiságról, majd az Oroszországhoz való csatlakozásáról, így voltaképpen nem sérült Ukrajna területi integritása és szuverenitása. Az ENSZ Közgyűlése azonban felszólította a nemzetközi közösséget, hogy ne ismerjék el az annexiót.³⁷

Másrészt megjegyzendő, hogy önmagában a szakadár törekvések érvényesülése nemzetközi jogi szempontból – és legfőképpen a soknemzetiségű államok körében – erősen vitatottak, a népek önrendelkezési joga egyértelműen nem terjed ki erre, kisebbségek önrendelkezési joga pedig a jelenlegi (Nemzetközi Bíróság ítéleteiből levezethető) joggyakorlatban nem alakult ki. A kisebbségben levő csoportok jogainak védelmére vonatkozóan az Európa Tanács nem kötelező erejű ajánlásában^{38 39} az autonómiát vagy kisebbségi jogok biztosítását tekinti megoldásnak. A volt Jugoszlávia térségében kialakuló egységtörekvések kapcsán a Badinter bizottság 2. számú állásfoglalásában kitért arra, hogy az önrendelkezési jog nem foglalja

³⁴ A 71. számú rendelet szól „A Donyeck- Népköztársaság elismeréséről”, a 72. számú pedig „A Luhanszki Népköztársaság elismeréséről”

HOFFMANN: op. cit. p. 3.

³⁵ Az ENSZ Közgyűlése szerint az érintett régiók államként való elismerése egyértelműen sérti Ukrajna területi integritását és szuverenitását. António Guterres főtitkár egyenesen a békefenntartás koncepciójának megcsúfolásának nevezte Oroszország lépését.

HOFFMANN: op. cit. p. 3.

³⁶ 147. számú elnöki rendelet „A Krími Köztársaság elismeréséről”

HOFFMANN: op. cit. p. 3.

³⁷ Ibid.

³⁸ Európa Tanács 1201 (1993) számú ajánlás 11. cikke: „Azokban a régiókban, amelyekben többségben vannak, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van arra, hogy a sajátos történelmi vagy területi helyzetnek megfelelően az állam belső törvényeivel összhangban megfelelő helyi vagy autonóm hatóságok álljanak rendelkezésükre avagy különleges státuszuk legyen.”

³⁹ TÓTH Norbert: *A kisebbségi területi autonómia elmélete és gyakorlata. Nemzetközi jogi és összehasonlító jogi analízis.* Budapest, NPKI–L'Harmattan, 2014, pp. 72-73.

magába a határok megváltoztatásához való jogot, megerősítve ezzel az „uti possidetis”, vagyis az „ahogy éppen birtokoljátok” jogelvet is.⁴⁰

Tehát az önrendelkezési jog ily módon való kiterjesztése eleve erősen vitatott a nemzetközi jogászok körében. Az ENSZ Közgyűlés 2625. határozata⁴¹ szerint tilos az önrendelkezési jog felhívása más államok felosztására, illetve területi- és politikai épségük megsértésére, amennyiben „az egész népet képviselő kormánnyal rendelkeznek”. Az utóbbi kitétel ugyanakkor egy olyan értelmezést nyerhet, hogy amennyiben az érintett államban a különféle csoportokat súlyosan diszkriminálják (védezt tulajdonságok alapján), illetve súlyos emberi jogi jogsértéseket követnek el velük szemben – amennyiben minden egyéb békés vitarendezési mód sikertelen volna – abban az esetben elszakadhatnak⁴² a jogsértő államtól.⁴³ Ugyanakkor Ukrajna vonatkozásában erősen kérdéses, hogy kizárólag az orosz kisebbség függetlenedésével volna orvosolható⁴⁴ a kialakult helyzet. Emellett megállapíthatjuk, hogy az ukrán fél kisebbségekkel kapcsolatos intézkedései ugyan számos esetben – így különösen a nyelvhasználatot korlátozó ukrán nyelvtörvény is – emberi jogi sértésnek minősíthetőek, ugyanakkor korántsem annyira súlyosak⁴⁵ az érintett csoportok sérelmei, hogy indokolnák az elszakadást. Így amennyiben el is fogadjuk a jogorvosló elszakadás ugyancsak vitatott⁴⁶ koncepcióját, az ukrán események ismeretében abban az esetben sem tekinthető jogszerűnek az önálló államiság kialakítása, illetve az Orosz Föderáció fegyveres fellépése.

⁴⁰ TÓTH Norbert: „A népek önrendelkezési joga” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nepek-onrendelkezesi-joga> (2018) [27]

⁴¹ Az ENSZ Közgyűlésének, 1970. évi 2625. határozata: „*tevékenységük során tiszteletben tartják a népek egyenjogúságának és önrendelkezésének elvét [...], és amelyek ennek következtében az adott területen élő egész népet – fajra, hitre és bőrszínére tekintet nélkül – képviselő kormánnyal rendelkeznek.*” HOFFMANN: op. cit. pp. 3-4.

⁴² A putyini érvelés nagyban alapozott Koszovó Szerbiából való kiválására, melyre az önrendelkezési jog felhívásával került sor. Szerbiában szintén súlyos diszkriminációnak és emberi jogi jogsértéseknek voltak kitéve a szerbekkel szemben kisebbségben élő albánok, a fennálló konfliktus megoldását Koszovó számára az önálló államiság kialakítása jelentette.

DORKA Dóra: Koszovó: egy új állam születése Európában – Az önrendelkezési jog diadala.

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2008/koszovo_egy_uj_allam_szuletese_europaban_az_onrendelkezési_jog_diadala/ (letöltés: 2022.12.10.)

⁴³ HOFFMANN: op. cit. pp. 3-4.

⁴⁴ Az ukrán nemzetiiségi törvény módosítása, illetve a kisebbségi jogok széleskörű biztosítása megoldást jelenthetne.

⁴⁵ Ibid. p. 4.

⁴⁶ A Nemzetközi Bíróság a jogorvosló elszakadással kapcsolatban nem foglalt állást, csak utalt rá tanácsadó véleményében a Koszovó ügygel összefüggésben. Ugyanakkor Wildhaber bíró az EJEB előtti Loizidou-ügy kapcsán különvéleményében hivatkozott arra, hogy „konszenzus van kialakulóban abban a tekintetben, hogy az önrendelkezéshez való jogot jogorvoslatként kellene értékelni a következetes és kirívó emberi jogi jogsértések esetén.”

TÓTH: A népek... op. cit. [33]

Egyben itt is utalni szeretnék az egyéni önvédelem jogával összefüggésben korábban már kifejtett szükségesség-arányosság követelményére is, vagyis amennyiben jogosnak is fogadnánk el a kollektív önvédelem jogának a gyakorlását, úgy akkor sem felelne meg a katonai fellépés arányosságával szemben támasztott követelményeknek. Amennyiben a szakadár területek valóban önálló államisággal bírnának, abban az esetben is legfeljebb az érintett régiók területének (fegyveres) biztosítása, illetve a békefenntartás lehetett volna indokolt, de például Kijev bombázása és ostroma⁴⁷ már ebben az esetben is egyértelműen túlmutatna az arányosság követelményén.

Tehát összegezve, a kollektív önvédelem jogának gyakorlására kizárólag önálló államok védelmében kerülhetett volna sor, márpedig ez a kritérium nem teljesült – annak ellenére sem, hogy Oroszország elismerte önálló államként a szakadár régiókat, a Donbász Ukrajna területi integritásának részét képezi. Továbbá a szükségesség-arányosság kritériumát is súlyosan semmibe vették.

1.3 Humanitárius intervenció népirtás okán

A közelmúltban számos esetben a beavatkozás tilalmának megkerülését célzó érvként merült fel a humanitárius intervenció. Ennek alapját mindig valamely emberi életet közvetlenül veszélyeztető esemény jelenti. Több állam részéről voltak arra vonatkozóan kísérletek, hogy önmagában az erre való hivatkozás is megalapozhassa a jogszerű fegyveres fellépést az érintett állammal szemben. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy elsősorban amerikai kezdeményezés áll a háttérben,⁴⁸ jelenleg még automatikusan nem teremt jogalapot a fegyveres beavatkozásra, ugyanis a nemzetközi jogba az erőszak tilalma alóli önálló kivételként való beépülése még nem valósult meg, továbbra is kizárólag az ENSZ BT beleegyezésével lehet jogszerűen⁴⁹ humanitárius intervenciót végrehajtani.

Ami az orosz érveket illeti, Oroszország népirtással vádolja Ukrainát, ami az orosz fél számára a lakosság⁵⁰ védelmét mintegy legitim célként kitűzve támasztaná alá a humanitárius intervenció szükségességét.

⁴⁷ Folytatódik Kijev ostroma, Odesszát is bombázzák.

https://www.nyugat.hu/cikk/haboru_ukrajna_kijev_ostrom_odessza (letöltés: 2022.10.10.)

⁴⁸ Háborúindítás joga (ius ad bellum): <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=QBYJJT>. (letöltés dátuma: 2022.10.12.)

⁴⁹ Kizárólag az Egyesült Királyság értelmezése szerint lehet jogszerű a humanitárius intervenció a BT felhatalmazása hiányában is, ezt hivatalosan csak Dánia fogadta el.
HOFFMANN: op. cit. p. 5.

⁵⁰ Oroszország az inváziót megelőző körülbelül három év során megközelítőleg 720 ezer útlevelet adott a kelet-ukrajnai lakosság részére. Így az ukrajnai lakosság védelme alatt nem csupán az oroszajkú nemzetiséget érti az

Hasonlóan az előző érvekhez, itt is fellelhetőek párhuzamok korábban már megtörtént eseményekkel, nevezetesen ilyennek tekinthető a NATO 1999-es katonai fellépése⁵¹ Koszovó érdekében Szerbiával szemben.⁵²

Ugyanakkor Ukrajna is (az EJEB előtt indított egyéb jogsértések mellett⁵³) genocídiummal vádolja Oroszországot, így a Nemzetközi Bíróság előtt is, mely eljárásban az orosz fél nem hajlandó részt venni.⁵⁴ Ugyanakkor az Orosz Föderáció jelezte a hágai székhelyű bíróság felé, hogy nem a Népiirtás elleni egyezmény megsértésével összefüggésben hajtott végre katonai beavatkozást, hanem az egyéni önvédelem jogának felhívásával⁵⁵.

Ezzel szemben megjegyzendő, hogy Oroszország eddig semmilyen konkrét bizonyítékot nem tudott szolgáltatni állításai alátámasztására. Ungváry Krisztián történész szerint a népiirtás bizonyítása során bevett eljárás a népiirtás áldozataul esettek nyilvántartásban való regisztrálása, amire többek között a volt Jugoszlávia területén is láthattunk példát a tömegsírok feltárása során. Érthető módon a valamely államot népiirtással megvádoló egyénnek, államnak érdeke, hogy bizonyítsa is állítását valamely módon. Az a tény árulkodó az orosz állítás jogosságát illetően, hogy mind a mai napig Oroszország nem tett közzé semmiféle adatbázist.⁵⁶ Továbbá elgondolkodtató, hogy az Ukrajna által a Nemzetközi Bíróság előtt népiirtás ügyében kezdeményezett eljárásban az orosz fél nem hajlandó részt venni, pedig adott volna a lehetőség felmutatni bizonyítékaikat⁵⁷ az ukrán fél által állítólagosan elkövetett genocídiumot alátámasztandó.

orosz fél, hanem az orosz állampolgárokat is. Ez különösen hangsúlyos annak ismeretében, hogy az orosz alkotmány 61. § (2) bekezdése szerint „Az Orosz Föderáció garantálja az állampolgárai védelmét és pártfogását külföldön”. Ugyanakkor az ENSZ Alapokmány nem rendelkezik az állampolgárok fegyveres beavatkozással biztosított védelmének lehetőségéről, a nemzetközi jogászok többsége is elutasítja az orosz fél által deklarált kiterjesztő értelmezést. Hoffmann Tamás megfogalmazásával élve, Oroszország a személyi joghatóságból igyekszik területi joghatóságot szerezni.

HOFFMANN: op. cit. p. 4.

⁵¹ Ugyanakkor – Belgium kivételével – hivatalosan a NATO-tagállamok nem állították, hogy a humanitárius intervenció keretében léptek volna fel Szerbiával szemben.

HOFFMANN: op. cit. p. 5.

⁵² KENDE: op. cit.

⁵³ BATURA, Justine; RISINI, Isabella: Of Parties, Third Parties, and Treaty Interpretation: Ukraine v. Russia (X) before the European Court of Human Rights <https://www.ejiltalk.org/of-parties-third-parties-and-treaty-interpretation-ukraine-v-russia-x-before-the-european-court-of-human-rights/> (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

⁵⁴ Oroszország fellebbez a népiirtás miatt a Nemzetközi Bíróságnál:

https://mandiner.hu/cikk/20221006_haboru_ukrajna_oroszorszag_kulfold_nepirtas_nemzetkozi_birosag.

(letöltés dátuma: 2022.10.10.)

⁵⁵ HOFFMANN: op. cit. p. 6.

⁵⁶ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01.

Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra.

<https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo!>

⁵⁷ A Nemzetközi Bíróság a háború azonnali leállítására szólította fel Oroszországot.

<https://www.origo.hu/nagyvilag/20220316-a-nemzetkozi-birosag-a-haboru-leallitasat-koveteli.html>. (letöltés dátuma: 2022.12.16.)

2014 óta a kelet-ukrajnai szakadár területeken zajló harcokban több mint háromezer civil vesztette életét⁵⁸, Sz. Bíró Zoltán szerint azonban megközelítőleg azonos arányban oszlik meg az áldozatok száma az ukrán és az orosz nemzetiség között.⁵⁹ Az EBESZ és az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosi Hivatalának megfigyelő szervei sem bukkantak népiirtásra utaló jelekre.⁶⁰

Emellett a népiirtásnak van egy másik rendkívül lényeges eleme is, nevezetesen, hogy a cselekmények valamely nemzeti, etnikai, faji, vagy vallási csoport kiirtására irányulnak.⁶¹ A célzat bizonyítása elengedhetetlen a népiirtás tényállásának kimerítéséhez. Releváns elem továbbá, hogy a népiirtás alapvetően valamely állami szerv szintjén való koordinálással valósul meg, ellentétben a pogrommal, amely főszabály szerint „alulról” szerveződik.⁶²

Amennyiben pedig esetlegesen pogrom valósult volna meg Ukrajnában, tekintettel arra, hogy nem állami cselekvésről van szó, elsőként az ukrán hatóságok joga és kötelessége volna eljárni ennek mielőbbi beszüntetése érdekében, és amennyiben erre nem képesek, kizárólag abban az esetben lenne alátámasztható az orosz beavatkozás, de ekkor is kizárólag felhatalmazó ENSZ BT határozat esetében.⁶³

A jelenleg rendelkezésre álló hitelesnek tekinthető információk az ENSZ szervezetén belül működő csoport helyszíni vizsgálatából származnak. A megfigyelők a korábban orosz ellenőrzés alatt tartott területeken gyűjtöttek bizonyítékokat, ennek során találtak ugyan népiirtásra utaló jeleket, de az is kiderült, hogy ezekért több mint 90%-ban az orosz fél tartozik felelősséggel.⁶⁴ Így a népiirtás vádja az orosz féllel szemben sokkalta megalapozottabb lenne, mint Ukrajna kapcsán.⁶⁵

⁵⁸ ENSZ Emberi Jogi Főbiztosi Hivatalának jelentése: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2030%20September%202021%20%28rev%208%20Oct%202021%29%20EN.pdf>

⁵⁹ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo!>

⁶⁰ DIÓSZEGI-HORVÁTH Nóra: Nincs bizonyíték arra, hogy népiirtás zajlik Ukrajnában, hiába hivatkozik erre Putyin. <https://www.lakmusz.hu/nincs-bizonyitek-arra-hogy-nepirtas-zajlik-ukrajnaban-hiaba-hivatkozik-erre-putyin/> (letöltés: 2022.12.18.)

⁶¹ 1948. évi népiirtás büntetvényének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezmény. Kihirdette: 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népiirtás büntetvényének megelőzése és megbüntetésére tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

⁶² <https://encyclopedia.ushmm.org/content/hu/article/pogroms> (letöltés: 2022.12.01.)

⁶³ KAJTÁR Gábor: „Az erőszak tilalma” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma> (2018) [3]

⁶⁴ Euronews: ENSZ: háborús bűncselekményeket követtek el Ukrajnában. <https://hu.euronews.com/2022/09/23/ensz-haborus-buncselekmenyeket-kovettek-el-ukrajnaban> letöltés: 2022.10.13.

⁶⁵ SÁNDOR Zoltán: Brutális háborús bűncselekményeket tárt fel az ENSZ független vizsgálóbizottsága Ukrajnában. https://alfahir.hu/2022/09/23/ensz_vizsgalobizottsag_haborus_buncselekmeny_oroszorszag_ukrajna_oroszu_kran_haboru (letöltés: 2022.10.13.)

Továbbá rendkívül fontos eleme a humanitárius intervenciónak az arányosság is, vagyis a fegyveres beavatkozás nem okozhat nagyobb mértékű negatív következményt, mint aminek elhárítása volna a cél.⁶⁶ Amennyiben számításba vesszük a sok tízezres katonai és polgári áldozatot, a több millió külföldre menekülni kényszerülő ukrainai lakost, illetve a voltaképpen megsemmisült településeket, az orosz katonai beavatkozás semmiképpen sem volna jogszerűnek tekinthető⁶⁷, meg akkor sem, amennyiben eltekintünk az ENSZ BT felhatalmazás hiányától is.

Fontosnak találom megemlíteni, hogy a jelenleg hatályos magyar Büntető Törvénykönyvnek (2012. évi C. törvény) az emberiség elleni bűncselekmények fejezetében található 142. §-a szabályozza a népirtás bűncselekményét. Eme szakasz szó szerint átvette az 1948. évi genocídium egyezmény⁶⁸ definícióját:

„142. § (1) Aki valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részleges megsemmisítése céljából

a) a csoport tagjait megöli,

b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz,

c) a csoportot olyan életfeltételek közé kényszeríti, amelyek azt vagy annak egyes tagjait pusztulással fenyegetik,

d) olyan intézkedést tesz, amelynek célja a csoporton belül a születések meggátolása,

e) a csoporthoz tartozó gyermekeket más csoportba elhurcolja,

büntett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki népirtásra irányuló előkészületet követ el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A szakaszt elemezve, így különösen az (1) bekezdés b) pontját orosz megközelítésből vizsgálva, arra hivatkozva akár támadhatná is az orosz vezetés az ukrán fél kisebbségvédelmet ugyancsak elhanyagoló politikáját, így jelesül a „Kisebbségvédelemmel összefüggő hiányosságok” alfejezetemben később tárgyalt nyelvtörvényt is. Nyilvánvalóan – a jelenlegi szokásjogi gyakorlat ismeretében – nem lenne kellően megalapozott egy ilyen orosz vád Ukrajna – Nemzetközi Bíróság előtti – felelősségének a megállapításához, de Oroszország eddigi elfogadhatatlan, mindenféle bizonyítékot nélkülöző érvelésénél akár sikeresebb is lehetne. A

⁶⁶ Nigel Rodley szerint: a célja a beavatkozási receptnek az, hogy meggyógyítsa a beteget, nem pedig az, hogy rontson az állapotán, vagy akár meg is ölje.”

HOFFMANN: op. cit. p. 6.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ 1948. évi népirtás büntetnének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezmény. Kihirdette: 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

bűncselekmény passzív alanyaivá valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjai (tehát legalább 2 fő) válhatnak. Mint arra már előzőleg kitértem, fontos része a tényállásnak célzatos mivolta is, vagyis a cselekményt a csoport tagjainak megsemmisítése céljából követik el. A célzat bizonyítása ugyanakkor meglehetősen nehéz. Ezen a ponton bizonyára elakadna az orosz fél a bizonyításban, ugyanakkor nem hiszem, hogy a többi, a fegyveres erő alkalmazását igazolni célzó érvüket jobban alá tudták volna támasztani. Az (1) bekezdés b) pontja az elkövetési magatartást az eredménnyel párosítja. Vagyis az elkövető súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz. A súlyos lelki sérelem akár fakadhatna egy olyan intézkedésből, amely lényegében ellehetetleníti az anyanyelven való tanulás lehetőségét. Oroszország a nyelvtörvény elfogadásában egyértelműen az orosz lakosság elleni támadást látja, a történeteket „nyelvi népiértésként” értékelték, így nevezetesen az orosz külügyminisztérium szóvivője, Maria Zaharova is.⁶⁹ Fontos látnunk, hogy valamely csoport tagjainak hovatartozását nem kizárólag a fizikai adottságai (gondolok itt például a rokoni kapcsolatokra, genetikai, külsőleg felfedezhető jellemzőkre, bőrszín, stb.) határozzák meg, ez véleményem szerint sokkalta nagyobb mértékben egyfajta sajátos identitást is jelent, egyfajta szellemi-lelki minőség, kulturális aspektussal is bír egyben. Könnyen lehet, hogy olyan egyének is, akik fizikailag nem lennének egy csoportba sorolhatóak, annak vallják magukat. Lényegében amennyiben az említett sajátos identitással és kultúrával rendelkező csoport tagjait kísérlik meg akaratuk ellenére mesterségesen – a jogi környezet ilyen irányú módosításával – asszimilálni, az de facto az érintett csoport részleges vagy teljes megsemmisülését okozhatja. A nyelvhasználat korlátozásával ily módon okozott súlyos lelki sérelem könnyedén megvalósulhatna. Ugyanakkor, amíg az érintett nyelvtörvény alkalmazása nem kezdődött meg, addig csak a (2) bekezdésben foglalt előkészületi magatartás volna értékelhető.

Az előbbi bekezdésből kiderül, hogy a népiértés alatt elsősorban a második világháború során történt tragédiákat érti a jogalkotó is, elsősorban a jogi szabályozás is a jövőbeli ezekhez hasonló cselekmények megakadályozására született, mind nemzetközi szinten, mind pedig ennek a belső jogrendszerbe való implementációja során. Az általam vizsgált bekezdés b) pontja feltételezhetően elsősorban a bűncselekmény rendkívül súlyos károkat okozó mivolta miatt került a törvény (illetve a genocídiummegyezmény) szövegébe, mivel a jogalkotó szükségesnek látta a védelem előre hozását ebben a kategóriában. Ennek ismeretében, valamint a célzat nehezen bizonyítható⁷⁰ jellegéből adódóan nem valószínű, hogy lehetőség volna az

⁶⁹ Hoffmann: op. cit. p. 5.

⁷⁰ Így többek között az orosz katonák által elkövetett – népiértésre utaló – bűncselekményeket még a fizikai megsemmisítés ellenére is nehéz bizonyítani, ugyanis a célzat is alátámasztandó.

ukrán fél felelősségének megállapítására eme kisebbséget súlyosan sértő jogszabályalkotások okán.

Annak ellenére, hogy a jogszabály szövegéből alapvetően a fizikai és a biológiai megsemmisítés következik, Hoffmann Tamás szerint a szakirodalomban egyes szerzők kifejezetten javasolják a genocídium kiterjesztését a „kulturális népirtásra”⁷¹ is.⁷² Ugyanakkor a kulturális népirtás mint olyan, nem került a genocídiumegyezményben megszövegezésre, mivel egyes államok úgy gondolták, hogy lehetőséget teremtené a belügyekbe való beavatkozásra. Ezért az egyezmény szövegtervezetének előkészítői – a szélesebb körű ratifikációt elősegítendő, valamint a hozzáfűzött fenntartásokat elkerülendő – elvetették a kulturális népirtás kodifikációját, csupán a gyermekek más csoportba való elhurcolását vették bele. Így alapvetően a fizikai- és biológiai megsemmisítés került megszövegezésre az egyezményben. A tervek szerint a kulturális genocídium kérdéskörével későbbi dokumentumok foglalkoztak volna,⁷³ ugyanakkor erre az élénk viták okán nem került sor. Így a kulturális népirtás vonatkozásában nem tudunk egy egységes definíciót találni, ugyanakkor lényegében egy olyasfajta folyamatot takar, mely az érintett csoport kultúrájának pusztulásával jár. Ezzel összefüggésben Raphael Lemkin a Harmadik Birodalom tevékenységével kapcsolatban is vizsgálta ennek kérdéskörét. Művében számos példát hoz a kulturális népirtásra vonatkozóan, így különösen amikor a németek korlátozták a nyelvhasználat jogát, illetve az oktatásban a német nyelv használatát rendelték el és kötelezték a tanárokat a nemzetiszocialista szellemiségnek megfelelő tanítási módszerek adoptálására.⁷⁴ A felsorolt példák közül is kitűnik, hogy a kulturális genocídium voltaképpen egyik lehetséges módja⁷⁵ a népirtásnak, a csoport kulturális értelemben vett megsemmisítését célozza meg. Véleményem szerint a náci vezetés által elkövetett kulturális népirtással – annak egyes elemeivel – mintegy párhuzamban állítható az ukrainai nyelvtörvény is.⁷⁶ Számos elkövetési módja közül elsősorban a nyelvhasználat

Jogi szakértők szerint nem lesz egyszerű bizonyítani, ha Oroszország népirtást követett el:

<https://infostart.hu/tudomany/2022/04/14/jogi-szakertok-szerint-nem-lesz-egyszeru-bizonyitani-ha-oroszorszag-nepirtast-kovetett-el#>

⁷¹ Hoffmann Tamás is hivatkozik ezzel összefüggésben az alábbi műre is:

NOVIC L. Elisa: The Concept of Cultural Genocide – An International Law Perspective. Oxford University Press, Oxford 2016.

⁷² HOFFMANN: op. cit. p. 5.

⁷³ NOVIC: op. cit. pp. 25-27.

⁷⁴ LEMKIN, Raphael: Axis Rule in Occupied Europe. Carnegie Endowment for International Peace, USA, 1944. pp. 84-85.

⁷⁵ NOVIC: op. cit. pp. 2-4.

⁷⁶ A nyelvtörvény mellett egyéb kulturális genocídiumra utaló esetek is történtek Ukrajnában, így a magyar kisebbség ellen is irányultak a támadások, nevezetesen a munkácsi várból eltávolították a turul emlékművet.

DUNDA György: Felavatták az ukrán nemzeti címert a ledöntött turul helyén. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2022/10/felavattak-az-ukran-nemzeti-cimert-a-ledontott-turul-helyen> (letöltés: 2022.11.30.)

korlátozásával szoros kapcsolatban álló erőszakos asszimilációt emelném ki. Felmerül a kérdés, hogy vajon erőszakosnak minősíthetjük-e az ukrán jogalkotó intézkedéseit? Ezzel összefüggésben említeném meg, hogy az asszimiláció milyenségére nézve lehet önkéntes vagy erőszakos, természetes vagy mesterséges is.⁷⁷ Véleményem szerint önkéntesnek vagy természetesnek semmiképpen sem nevezhető egy olyasfajta folyamat, melynek során lényegében nem szabad akaratukból döntenek, hanem a jogi környezet megváltoztatásával kész helyzet elé állítják a csoport tagjait. Ugyanakkor attól függetlenül, hogy nem tekinthető önkéntesnek és természetesnek, még nem feltétlen jelenthetjük ki egyértelműen, hogy erőszakos asszimiláció tanúi lehetünk a szomszédos Ukrajnában. Amihez véleményem szerint nem fér kétség, hogy amennyiben az erőszakosságot nem is éri el a beolvadás indukálása, az asszimiláció mesterségesen gerjesztett körülmények között – kiemelten az orosz etnikumú⁷⁸ népesség akarata ellenére és érdekeinek sérelmére – zajlik.

Ugyanakkor fontos látnunk, hogy a kulturális genocídium elsősorban a csoport kultúrájának pusztulásával jár, tagjainak fizikai megsemmisülését⁷⁹, illetve a születések megakadályozását⁸⁰ nem feltétlen eredményezi, így alapvetően nehéz volna a genocídiumegyezmény szövegének megfeleltetni. Ezért is tértem ki az (1) bekezdés b) pontjára részletesebben, ugyanis itt csupán a megsemmisítés célzata, illetve a súlyos lelki sérelem okozása (nem pedig a fizikai értelemben vett megsemmisítés a csoport tagjainak megölésével és azok pusztulásával, illetve biológiai népirtás a születések számának korlátozásával) merül fel lényeges elemként a tényállás kimerítéséhez. Így annak ellenére, hogy a kulturális genocídium ugyan közvetlenül nem lelhető fel az egyezmény szövegében, a súlyos lelki sérelem okozása mégis könnyedén megvalósulhat elkövetése esetén.

Ezért Oroszország helyében akár érdemes is lehetett volna a kulturális népirtást felhozni, ugyanis minél több érvet fogalmazott volna meg, annál nagyobb lett volna az esélye, hogy a nemzetközi közösség – amennyiben az ENSZ BT felhatalmazó határozat hiányától eltekintünk, szélsőséges esetben akár indokoltnak is – elfogadta volna a humanitárius intervenciót. (Ugyanakkor a fentiekben említettek szerint az arányosság követelményének is a nyilvánvaló figyelmen kívül hagyásával járt el az Orosz Föderáció, így jelen esetben már egyértelműen nem

⁷⁷ MORAVEK Endre: A nyelvi asszimiláció. In: *Magyar Szemle*. Vol. 33. No. 1-4. 1938. p. 213.
http://epa.oszk.hu/03900/03940/00036/pdf/EPA03940_magyar_szemle_1938_02_213-222.pdf

⁷⁸ A nyelvtörvény a nemzetiségek közül is az oroszajkú kisebbséget sújtja a leginkább, számukra az anyanyelven való oktatást az elemi első négy osztályban sem engedélyezték.

FEDINEC Csilla: „Az őslakos státusz Ukrajnában” In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle*. Vol. 20 No. 2. Somorja, 2018. p. 84.

⁷⁹ A fizikai népirtás körébe alapvetően a csoport tagjainak fizikai egészségét károsító intézkedéseket soroljuk.

⁸⁰ A biológiai népirtás körébe elsősorban a születések számának csökkentését célzó intézkedéseket soroljuk.

lenne jogszerűnek tekinthető a beavatkozás semmilyen szempontból sem.) Hangsúlyozni kívánom, hogy annak ellenére, hogy a kulturális genocídium az előzőekben említett okokból deklaráltan nem is került megszövegezésre a genocídiummegyezményben, az (1) bekezdés b) pontjában voltaképpen benne rejlik az erre való hivatkozás lehetősége. Mert amennyiben az ukrainai kisebbségek ellen irányuló törvények mesterségesen asszimiláló hatását tényként kezeljük (főleg amennyiben erőszakosnak is tekintjük), úgy akár a csoport megsemmisítésére irányuló cél is vélelmezhető lehetne. A súlyos lelki sérelem okozásának mint eredménynek bizonyítása pedig véleményem szerint nem jelentene különösebb nehézséget, alapvetően a nemzetiségek szélesebb körét érintik az említett emberi jogi jogsértéseket megvalósító jogi szabályozások, bármelyik jogában sértett kisebbséghez tartozó egyén hivatkozhatna rá.

Tehát összességében megállapítható, hogy az Orosz Föderáció az ENSZ BT falhatalmazása nélkül kísérelt meg humanitárius intervenciót lefolytatni, erre az ENSZ Alapokmány, illetve a nemzetközi szokásjog szerint jogszerűen nem volt lehetősége. Ezenfelül az orosz katonai beavatkozás nem felelt meg az arányosság követelményének sem, súlyosabb károkat okozott az intervencióval, mint aminek meggátolását kellett volna céloznia.

1.4 „Nácitlanítás”

Az orosz vezetés által gyakran hangoztatott állítás szerint a „különleges hadművelet” egyik célját képezi Ukrajna náciktól való „megtisztítása” is. Ugyanis a megtámadott állam vezetését átvették a nácik. Azonfelül, hogy ezen érvelés nemzetközi jogilag nem tekinthető relevánsnak a *ius ad bellum* tilalma alóli kivételek vonatkozásában, részletesebben megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy eleve nem is helytálló az orosz fél ezen állítása.⁸¹

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az ENSZ Alapokmány 2. cikkének 4. bekezdése⁸² alapján is egyértelműen elítélendő Oroszországnak Ukrajna politikai függetlenségébe való erőszakos beavatkozásának kísérlete. Így hangsúlyozni kívánom, hogy amennyiben még helytállónak is ismernénk el a putyini érvelést, annak semmilyen nemzetközi jogi szempontból értelmezhető relevanciája nem lenne.

Az ukrainai „nácizmussal” kapcsolatban gyakorta a szélesebb körben ismert – az Ukrajnában harcoló – Azov-ezredet szokás megemlíteni az elsők között, mint náci jelképeket is használó

⁸¹ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra.
<https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

⁸² ENSZ Alapokmány 2. cikk 4. bek.: A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy **politikai függetlensége** ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.

fegyveres csoportot. Felállítására a Krím félsziget elfoglalását követően került sor, amikor is az ukrán védelmi minisztérium önkéntes milíciák felállítására biztatta az ukránokat az oroszbarát széparatisták elleni harcot elősegítendő. 2014 júniusában jelentős szerepet játszottak Mariupol visszafoglalásában, ezért a kormányzat beolvasztotta a zászlóaljat a Nemzeti Gárdába. A szervezetre valóban jellemző (volt) a náci jelképek használata, így kiemelten a farkashorog (Wolfsangel) mint jelvény alkalmazása.⁸³ A jelek szerint az ukrán vezetés is észlelte, hogy az az említett szélsőjobboldali szimbólumok használata az orosz „vádaknak” ad táptalajt, így – miután ugyancsak Mariupolban az oroszoknak megadta magát az ezred – az újjászervezett egység új – Ukrajna nemzeti jelképét, az arany háromágú szigonyt ábrázoló – jelvényt kapott.⁸⁴ Ugyanakkor eme alakulat működése önmagában még semmilyen jelentéstartalommal nem bír a vezetés állítólagos szélsőjobboldali mivoltát illetően. További ellenérvként említhető az a tény, miszerint az Azov-zászlóalj felállítását kezdeményező, anyagilag is támogató⁸⁵ Igor Kolomojszkij zsidó származású,⁸⁶ illetve az ukrán kommunikáció szerint számos zsidó katona szolgál(t)⁸⁷ az ezredben.

Sz. Bíró Zoltán álláspontja szerint amennyiben megkíséreljük az ukrainai választások eredményét értékelni, abból tiszta képet kaphatunk a lakosság ideológiai álláspontjáról. Így megállapítható, hogy az ukrán parlamentbe (Rada) bejutott nagyon csekély számú szélsőjobboldali képviselő az ukrainai társadalom náci ideológiával kapcsolatos ellenszenvére enged következtetni. Megjegyzendő, hogy a magyar társadalom szélsőjobboldali nézetekkel való fokozottabb rokonszenvére utal az a tény, hogy a Mi Hazánk mozgalom is meglépte az 5%-os küszöböt. Így ilyen alapon akár Magyarországot is lehetne a nácizmussal vádolni, vagy akár erre hivatkozva – természetesen alaptalanul – háborút indítani.⁸⁸ Hozzáteszem, Oroszország állítása szerint Ukrajnának a vezetését már átvették a nácik, ezzel szemben Magyarországon még csupán a szélsőjobboldali pártok nagyobb mértékű jelenlétéről

⁸³ Rájuk hivatkozva „nácitlanítana” Putyin – Mariupol hírhedt védői, az Azov Zászlóalj. <https://rti.hu/kulfold/2022/03/24/mariupol-hirhedt-vedoi-az-azov-zaszloalj> (letöltés: 2022.12.10.)

⁸⁴ Az ukrán Azov zászlóalj lecserélte a neonáci jelvényét. <https://oroszhirek.hu/az-ukran-azov-zaszloalj-lecserelte-a-neonaci-jelvenyet/> (letöltés: 2022.12.10.)

⁸⁵ DANKAI Péter: Egy oligarcha a tévésztár-elnök mögött: kicsoda Igor Kolomojszkij? https://mandiner.hu/cikk/20190502_egy_oligarcha_a_tevesztar_elnok_mogott_kicsoda_igor_kolomojszkij (letöltés: 2022.10.11.)

⁸⁶ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

⁸⁷ 40 „zsidó hős” harcol az Azovsztal romjai között – állítja Zelenszkij tanácsadója. <https://www.szombat.org/politika/40-zsidó-hos-harcol-az-azovsztal-romjai-kozott-allitja-zelenszkij-tanacsadoja> (letöltés: 2022.10.10.)

⁸⁸ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

beszélhetnénk, így ez mindenképpen egy számottevő különbség. Ugyanakkor a szélsőjobboldali pártok képviselőinek ukrán parlamentbe való csekély számú bejutása egyértelműen szembelyezkedik a putyini érveléssel. (Esetleg, amennyiben Ukrajnában a Rada összetételétől függetlenül, egy puccs során került volna sor a „náci hatalomátvételre”, akkor lehetne értelmezni az orosz érvelés köntösében az állítást. Tekintve, hogy erőszakos hatalomátvétel nem történt meg, így az ukrán parlamentbe bejutott képviselők által képviselt ideológiai irány bír meghatározó jelentőséggel Ukrajna vezetésére nézve is.) Továbbá érdemesnek tartom megemlíteni, hogy Volodimir Olekszandrovics Zelenszkij⁸⁹ zsidó származása⁹⁰ is Oroszország érvelésének megalapozatlanságára enged következtetni. Ugyanakkor Szergej Viktorovics Lavrov orosz külügyminiszter szerint az ukrán elnök származása nem zárja ki náci mivoltát, szerinte Hitlernek is voltak zsidó gyökerei, ugyanakkor történések nem erősítették meg állításának alátámasztottságát.⁹¹ Fentiekkel kapcsolatban megjegyezném, hogy a hazai politikai viszonyok megemlítésére elsősorban az orosz fél állítása abszurdításának érzékeltetése érdekében került sor, függetlenül a két ország közötti különbözőségek és hasonlóságok vizsgálatától. Így elképzelésem szerint e gondolatmenet segít rávilágítani Oroszország érvelésének a nemzetközi közösségre nézve rendkívül veszélyes mivoltára, illetve arra a tényre, hogy alapjaiban véve miként mennek szembe a modern nemzetközi jognak az államok közötti békével összefüggő törekvésével.

Valójában eme orosz kormányzati kommunikáció mögött nagyban a második világháborúra való utalás rejlik, amelyben Oroszország jelen háborúban betöltött szerepét az egykori Szovjetunióhoz hasonlíttja. A második világháború (vagy ahogy az oroszok körében nevezik: „Nagy Honvédő Háború”) a komoly orosz emberáldozatok hatására az orosz társadalomban (kivételesen) nem egy megosztó témakör, amellyel a társadalmi egység sikeresen megalapozható. Így megállapítható, hogy az antifasiszta retorikát alkalmazó orosz vezetés⁹²

⁸⁹ Zelenszkij foglalkozását tekintve – az államfői tisztség betöltése előtt – komikus és színész volt. Az ukrainai választásokat megelőzően az elnök szerepét játszotta el a – későbbi pártjával azonos nevű – Sluga naroda („A nép szolgája”) című sorozatban. Ez mintegy kampányfilmként hatott politikai karrierjére nézve, a választások második fordulójában a választók 73%-a szavazott Zelenszkijre. Az új államfő ugyan tagadta, hogy Ukrajna egyik legbefolyásosabb oligarchája, Igor Kolomojszkij állna mögötte, illetve támogatta volna kampányát, ugyanakkor a tévésorozatot az ő tévécsatornáján játszották. Az elnök és az állítólagos támogatójának zsidó származása szintén ellentmondani látszik az oroszok ukrainai nácizmussal kapcsolatos háborús érvelésének. DANKA: op. cit.

⁹⁰ Zelenszkij a legbefolyásosabb zsidó a világon.

https://mandiner.hu/cikk/20220925_zelenszkij_zsido_jerusalem_post_kulfold_felmeres_izrael (letöltés dátuma: 2022.12.18.)

⁹¹ Tényleg zsidó gyökerei voltak Hitlernek? <https://www.urbanlegends.hu/2022/05/zsido-gyokerei-hitler-lavrov-zelenszkij/> (letöltés dátuma: 2022.12.18.)

⁹² *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* – Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

nem csupán a nemzetközi jogi alapot szeretné – fals módon – megteremteni, hanem az orosz társadalomban a háború szélesebb körű támogatottságát célozza.

1.5 Ukrajna állami mivoltának megkérdőjelezése

Ezen érv felépítése is nagyban alapoz a második világháborúban a Szovjetunió részéről már alkalmazott indoklásra, nevezetesen Sztálin is a Molotov-Ribbentrop paktum keretében az 1939 szeptemberében elfoglalt Lengyelországot az önálló államiságának hiányával jellemezte, illetve azzal, hogy az állami létével összefüggő feladatok ellátására alkalmatlan.⁹³ Mindezek mellett a szovjet vezetés akkor azt is állította, hogy a német offenzíva egyben a lengyel kormány megszűnését is eredményezte, így nem kötik a nemzetközi szerződések sem a későbbiekben.⁹⁴ Mint az előző alfejezetben már említettem, hogy a putyini Oroszország nagyban alapoz a második világháború orosz nemzetet összekovácsoló hatására, emellett megfigyelhető az orosz társadalom körében egy nagymértékű Sztálin iránti tisztelet újbóli feléléde is.⁹⁵ A kutatások szerint az orosz lakosság mintegy háromnegyede elismeri az egykori diktátor eredményeit, s hatalomgyakorlásának áldozatait is arányosnak tartja. Az orosz vezetés a mostani lépésével is arra alapozhatott, hogy az egyre fokozottabb veszteségek ellenére is növekedni fog Putyin népszerűsége, mint ahogy az a Krím annektálása során is mintegy politikai mentőövként hatott.⁹⁶ Ennek ismeretében láthatjuk, hogy az orosz fél egy olyan érvelést vett át „elődjétől”, amelyet már a múlt század közepén is erősen elítélt a nemzetközi közösség.⁹⁷

Oroszország érvelése egyből támadható is azzal a ténnyel, hogy a Szovjetunió 1991-es felbomlását követően az orosz fél öt dokumentumban is deklarálta Ukrajna elismerését. Így Oroszország már 1991. december 5-én elismerte Ukrajna függetlenné válását, majd a december 7-8. között megszületett belavezsai konszenzust aláírta az orosz, ukrán és a belorusz fél.⁹⁸ A

⁹³ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

⁹⁴ TARJÁN M. Tamás: Szovjet agresszió Lengyelország ellen. <https://rubicon.hu/kalendarium/1939-szeptember-17-szovjet-agresszio-lengyelorszag-ellen> (letöltés: 2022.12.10.)

⁹⁵ Rekordot döntött Sztálin támogatottsága Oroszországban. <https://www.vg.hu/kozelet/2019/04/rekordot-dontott-sztalin-tamogatottsaga-oroszorszagban> (letöltés: 2022.10.10.)

⁹⁶ Putyin a Krím elcsatolása óta népszerűségének csúcsára jutott: <http://komlomedias.hu/9-kulfold/5500-putyin-a-krim-elcsatolasa-ota-nepszerusegenek-csucsara-jutott> (letöltés dátuma: 2022.10.20.)

⁹⁷ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

⁹⁸ GÁL Marianna: „A Független Államok Közösségének létrejötte – a három államfői találkozó, különös tekintettel Ukrajnára” In: *Hadtudományi Szemle*. Vol. 14. No. 2. 2021. p. 70.

dokumentum lényegében kimondta a Szovjetunió megszűnését, létrehozta a Független Államok Közösségét, illetve kitért arra, hogy a felek kölcsönösen elismerik egymás területi épségét és határaik sérthetlenségét. Rögzítették a megállapodás 5. pontjában, hogy a korábbi Szovjetuniót alkotó tagállamok belső határait a továbbiakban nemzetközi határokként ismerik el.⁹⁹ Ezt követően 1991. december 21-én Alma-Atában megtartott államfői találkozón további nyolc egykori szovjet tagköztársaság is aláírta a Független Államok Közösségének alapelveiről szóló deklarációt. A nyilatkozat négy pontjából a második kitért a létező határok megváltoztathatatlanságára és egymás területi integritásának tiszteletben tartására.¹⁰⁰

Hozzáteszem, hogy Oroszországtól függetlenül is elismerték más államok¹⁰¹ Ukrajna állami mivoltát, az orosz fél államelismerő nyilatkozata még csak konstitutívnek sem tekinthető. Ugyanakkor annak ismeretében, hogy az orosz részről is megtörtént (több alkalommal is) az elismerés, így nemzetközi jogilag végképp nem védhető a mostani orosz álláspont. Hiszen a de jure államelismerő nyilatkozat kiadását követően nincs lehetőség annak módosítására vagy visszavonására.¹⁰²

Putyin érvelése abban a tekintetben is támadható, amikor a jogosnak vélt terület visszaszerzéséről nyilatkozik, hogy maga is megerősítette a határokat a 2003 januárjában általa is aláírt delimitációs szerződésben.¹⁰³

Az előbbi bekezdésekben részletesebben ismertetett információk ismeretében egyértelműen kijelenthetjük, hogy az orosz fél érvelése az ukrán államiság tagadását illetően a nemzetközi jogi szempontból relevanciával bíró ténykérdésekben alapjaiban véve megdől. Ugyanakkor még ha a nemzetközi jog szempontjából kevésbé releváns történelmi múltat vesszük is górcső alá, úgy is könnyedén megállapítható a putyini érvelés helytelen mivolta. Amennyiben kronológiailag megkíséreljük az ukrán államiság kezdeteinek a felkutatását, első jelentősebb állomásként a Kijevi Ruszt lehetne említeni, amely államiságának a kialakulása a X-XI. századra tehető, így még az is megállapítható, hogy akár korábbi időpontra visszavezethető gyökerei is vannak, mint Oroszországnak.¹⁰⁴ A középkori államalakulatokra a nemzetállamiság

⁹⁹ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívtak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

¹⁰⁰ GÁL: op. cit. p. 74

¹⁰¹ Az 1991. december 1-jén megtartott ukrainai referendumot követően december 31-ig 37 állam ismerte el Ukrajna függetlenné válását.

GÁL: op. cit. pp. 70-71

¹⁰² NAGY Károly: *Az állam elismerése a mai nemzetközi jogban*. Kiadta: A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Szeged, 1967. p. 48.

¹⁰³ SZ. BÍRÓ Zoltán: *Orosz csapatok az ukrán határnál: Putyin szerint a Nyugat átvágta Moszkvát*. <https://qubit.hu/2022/02/16/orosz-csapatok-az-ukran-hatarnal-putyin-szerint-a-nyugat-atvagta-moszkvat>

¹⁰⁴ FONT Márta, VARGA Beáta: *Ukrajna története*. Bölcsész Konzorcium 2006. Szeged. pp. 13-14.

még kifejezetten nem volt jellemző, így ez tipikusan nem volt elmondható előbbi két államalakulatról sem. A nemzetállamok kialakulását többnyire a XIX-XX. századra szokás időben elhelyezni, így a mai értelemben vett Ukrajnában is ekkor indult meg ez a folyamat. 1917-1918 körül, a cári rendszer bukását követően az Orosz Birodalomról leszakadtak az egyes periférián levő területek, így Ukrajna is megkísérelte az önálló állammá válást, elsőként a térséget megszálló németekre, majd a Pilsudski marsall vezette Lengyelországra támaszkodva. Hosszabb távon kudarcba fulladtak ezek a kísérletek, nem sikerült fenntartaniuk egy stabilabb államalakulatot, ugyanis a Vörös Hadsereg 1920 végére ismét megszállta az egykori Ukrajnát. Ekkor jött létre az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, amikor is az orosz, fehérorosz (belorusz) területek és a Kaukázusontúli Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság (KSZFSZK) egyesülésével alakult meg a Szovjetunió 1922 december 30-án.¹⁰⁵ Tehát Putyin érvelésének van némi igazságtartalma, miszerint a Szovjetunió „abroncsában” betöltött tagállami szerepében tudott Ukrajna mint tartós (tag)állam létrejönni, ugyanakkor megállapítható, hogy önálló állami létre már a Szovjetunió előtti időkben is volt példa. Végezetül megemlítendő, hogy 1991. december 1-én, a belavezsai megállapodás ratifikálása előtt néhány nappal, népszavazást írtak ki a kérdést illetően, hogy az ukrain lakosság Ukrajnában mint önálló államban vagy a Szovjetunióban képzele-e el a jövőjét. A lakosság 90 százaléka támogatta Ukrajna Függetlenségi Nyilatkozatát.¹⁰⁶ A referendum eredménye alapján a keleti megyékben is a lakosság megközelítőleg 80 százaléka szavazott az önálló államiság mellett, de még az oroszok által vitatott, nagy számú oroszajkú kisebbség által lakott területeken is, így a Krím-félszigeten és Szevasztopolban is jóval meghaladta az 50 százalékot ennek támogatottsága.¹⁰⁷ Így az ukrán önálló államiságot a demokratikus legitimitációval, a szabad önrendelkezés jogának gyakorlásával is megerősítették.

1.6 Jogosnak vélt terület visszaszerzése

Ennek az érvnek a megalapozása szorosan kötődik az előző alfejezetben taglalt, önálló államiság hiányára való hivatkozáshoz is, így az ott leírtakra itt is utalnék. A modern értelemben vett nemzetközi jogban az államok egymás közötti kapcsolatait alapjaiban a nemzetközi

¹⁰⁵ BERTUS-BARCZA Péter: A Szovjetunió születése.

https://ng.24.hu/kultura/2004/12/30/a_szovjetunio_szuletetese/ (letöltés: 2022.12.12.)

¹⁰⁶ GÁL: op. cit. p. 71.

¹⁰⁷ *Orosz-ukrán háború: történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01.

Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra.

<https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

szerződések határozzák meg, ezek egy átlátható, biztosabb politikai környezetet teremtenek. Így a történelmi hivatkozások, Sz. Bíró Zoltán megfogalmazásában a „mi voltunk ott előbb” és a „mi voltunk ott hosszabb ideig” jellegű érvelések alapján való fellépés egy meglehetősen bizonytalan helyzetet teremtené,¹⁰⁸ miként a jelen háborús helyzetben is láthatjuk. Az előzőekben említett módon Ukrajna nemzetközi jogi értelemben vett állami elismerése megtörtént, így a történelmi hivatkozásoknak jelen körülmények mellett semmiféle jogi relevanciája nem lehet. A könnyebb érthetőség érdekében – támaszkodva a témakör magyar viszonylatban is gyakorta előkerülő jellegére – ismételten hivatkozni szeretnék hazánk történelmi helyzetére, így arra a tényre, hogy ilyen alapon Magyarország is bármely szomszédos államot megtámadhatná, ugyanis történelmileg alátámasztható, hogy „mi voltunk ott régebben és hosszabb ideig”. Ami ugyancsak rámutat a történelmi hivatkozások bizonytalanságot keltő jellegére, hogy például Románia is ugyancsak megindokolhatná a dákóromán elmélettel¹⁰⁹ Erdély feletti fennhatóságának jogosságát.

Tehát az orosz fél történelmi hivatkozásokra alapozott érvelésének kudarcát láthatjuk az általuk jogosnak vélt terület visszaszerzése kapcsán is, ezek a második világháború tanulságai nyomán továbbfejlődött nemzetközi joggal semmiképpen sem egyeztethetők össze.

1.7 Kisebbségvédelemmel összefüggő komoly hiányosságok

Oroszország részéről az egyik legtöbbet hangoztatott érvek egyike az ukrán fél oroszajkú lakosságot súlyosan hátrányosan érintő politikája. Mindazonáltal, hogy eme érv még önmagában nem képez kivételt a fegyveres beavatkozás tilalma alól, a putyini vezetés talán leginkább ezzel szeretné az orosz társadalom körében a háború elfogadottságát megalapozni. Korábbi történelmi párhuzamok vonhatóak eme indoklással is, miszerint az orosz fél állítása szerint az ukrainai oroszajkú kisebbség védelmében lép fel, a Szovjetunió a belorusz és az ukrán kisebbség biztonságára is hivatkozott Lengyelország 1939 szeptemberében történt megtámadása során¹¹⁰ (illetve hivatalosan a megállapodás keretében¹¹¹ lengyel területeket elfoglaló náci Németországtól védte meg őket).¹¹²

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ K.L.: dákóromán elmélet. <https://mek.oszk.hu/01900/01902/html/index982.html> (letöltés: 2022.12.18.)

¹¹⁰ lásd. 1.5 Ukrajna állami mivoltának megkérdőjelezése pont első bekezdésében tárgyaltak

¹¹¹ A Molotov-Ribbentrop paktum keretében a Harmadik Birodalom és a Szovjetunió az ún. Curzon-vonal mentén felosztotta egymás között Lengyelország területét. A szovjet vezetés ugyanakkor – hogy a nyugati szövetségesek előtt kedvezőbb színben tűnjön fel – megkísérelte alátámasztani az agressziót a helyi kisebbségek védelmének ürügyével.

TARJÁN: Szovjet agresszió...op. cit.

¹¹² Ibid.

Ukrajna kisebbségvédelemmel kapcsolatos talán legismertebb lépése az alkotmányos¹¹³ és nemzetközi jogi jogsértést is megvalósító nyelvtörvény elfogadása volt. Így ezen alfejezet keretében is erre térnék ki részletesebben. A törvényt teljes mértékben 2022. szeptember 1-jétől kellett alkalmazni, azonban 2018. szeptember 1-jétől már fokozatosan bevezetésre került.¹¹⁴

A 2017. szeptember 5-én elfogadott törvény háttérében feltételezhetően a Krím-félsziget annektálása és a szakadár területek „megleckéztetése” állhatott, ami elsősorban az ukrain orosz kisebbség ellen¹¹⁵ irányult. Emellett egyfajta preventív lépésként is értékelhetjük az ukrán fél eme mesterségesen az asszimilációt elősegítő¹¹⁶ lépését, amely a későbbi nemzetiségi törekvésekből kifejlődő autonómia irányába tartó folyamatokat igyekszik meggátolni. Az ukrán nemzetiesítés (ukránosítás), valamint oroszkérdés megoldásának középpontjában alapvetően évtizedek óta a nyelvkérdés áll. Az ukrán vezetés úgy véli, hogy Ukrajnában a nemzeti érzés kialakításában kulcsfontosságú szerepet kap, hogy mindenki az ukrán nyelvet használja.¹¹⁷

Ugyanakkor az orosz kisebbség jogainak nyilvánvalóan diszkriminatív korlátozása egyértelmű provokáció lett volna Oroszország ellen, így általánosságban a törvény a nemzeti kisebbségek jogait is szűkítette, ami az országban élő magyar kisebbséget is súlyosan érinti. Frissebb hírek szerint a Rada – hatályon kívül helyezve a korábbi – új nemzetiségi törvényt fogadott el, azonban továbbra is számos hiányosság figyelhető meg benne, így – többek között – a nemzeti szimbólumok szabad használatának engedélyezése, illetve az erőszakos asszimiláció tilalmának deklarálása sem történt meg.¹¹⁸

A nyelvtörvény elfogadása komoly diplomáciai vitákat váltott ki elsősorban a sértett kisebbségek anyaországaival, így – köztük – Magyarországgal is. Ugyanakkor a – nyílt, nem csupán szakadár területeken dúló – háború kitörése óta Ukrajnára mindenki úgy tekint, mint

¹¹³ Az ukrán alkotmány 22. cikke szerint: „a meglévő jogok és szabadságok tartalma és hatálya nem szűkíthető az új törvények elfogadása vagy a hatályos törvények módosítása esetén”

24. cikke szerint: „nem lehetnek kiváltságok és korlátozások [...] etnikai, nyelvi [...] ismérvekre való tekintettel”
<https://kijev.mfa.gov.hu/news/tiltakozas-az-uj-ukran-oktatasi-toerveny-ellen>. (letöltés dátuma: 2022.10.11.)

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ A törvény négy kategóriába sorolta a nyelveket, az államnyelvként elismert ukrán tartozik az első csoportba, a másodikba az „őshonos népek”, lényegében a krími tatárok sorolhatóak, számukra 1-12. osztályig biztosított az anyanyelven való oktatás lehetősége. A harmadikba csoportba sorolták az összes fennmaradó nemzeti kisebbséget az orosz kivételével, így többek között a magyart is, számukra az 1-4. osztályig lehetséges az anyanyelvű oktatás. Végül a negyedik kategóriába sorolták az orosz nyelvet, számukra az 1-4. osztályban sem teszi lehetővé a törvény az anyanyelven való oktatást, csupán mint tantárgy tanulható az orosz. Tehát voltaképpen őket tekinthetjük a leginkább jogfosztottá vált kisebbségnek.

FEDONEC: op. cit. p. 84.

¹¹⁶ Az ukrán vezetés erősen tart attól, hogy belarusz mintára az államnyelv helyett egyre szélesebb körben használják majd az orosz nyelvet a nem orosz nemzetiségűek is, ami az ukrán nyelv (és végső soron a nemzet) létét fogja fenyegetni. Fehéroroszországban a lakosságnak mindössze alig 5%-a használja a belorusz nyelvet.

FEDONEC: op. cit. p. 83.

¹¹⁷ FEDONEC: op. cit. p. 84.

¹¹⁸ Semmit sem ér az új ukrán nemzetiségi törvény. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20221215-ukrajna-nemzeti-kisebbségi-torveny.html> (letöltés: 2022.12.16.)

egy haláltusáját vívó államra, így a (nyugati) médiában jóformán teljesen elültek az ukránokat kritikával illető hangok. De mindezekről függetlenül szükséges látnunk, hogy egyik háborúban sem írható le egyik állam sem egyértelműen „jóként” és „rosszként”, mindkét szembenálló félnél találunk egyértelműen neki felróható hibákat. Így jelen nyelvtörvény megszavazását is egyértelműen mint provokációt¹¹⁹ tudom csak értelmezni. A történelem során számos olyan esetet ismerünk, amikor a kisebbségek jogainak korlátozása a fennálló hatalmi rendszerrel szembeni ellenállást, illetve (főként a nemzetállamok megalakulását jelentő 18-19. századtól) önállósodási folyamatokat indított el. Ugyancsak a hazai történelemre hivatkozva szeretném megemlíteni, hogy Magyarország is többek között az osztrákok magyarságot érintő állandósult korlátozásai miatt próbált a szabadságharcok során elszakadni. Továbbá tanulságosnak tartom megemlíteni, hogy az 1848-49-es szabadságharc során az osztrákokhoz hasonlítható kemény – egyértelműen helytelen – nemzetiségi politikát folytató Kossuth Lajos is felismerte a bukását követően a nemzetiségi jogok biztosításának fontosságát, olyannyira, hogy „Cassandra-leveleiben”¹²⁰ is óva intette a magyar vezetést eme hibák ismételt elkövetésétől. Éppen ezért (a történelmi tanulságokra is támaszkodva) valamennyi nemzetiségeket, kisebbségeket érintő intézkedést csak nagyon nagy körültekintéssel lenne szabad meghozni, végképp nem szankciós céllal. Véleményem szerint ebben egyértelműen megáll az ukrán fél felelőssége. Természetesen ez továbbra sem teremtené semmilyen jogalapot Oroszország részére a fegyveres beavatkozás legitimálására, de a kínai (Oroszországot kedvezőbb színben feltüntető) kommunikációs fogással élve: Ukrajna sokat „tépkedte az oroszlán bajuszát”.

¹¹⁹ A nyelvtörvény az orosz kisebbség számára teljesen megszüntette az anyanyelvi oktatás jogát, így még a többi nemzetiséghez képest is súlyosan diszkriminálták őket.

FEDONEC: op. cit. p. 84.

Nem kizárólag az orosz nemzetiség ellen irányulnak a politikai támadások. Gyakorta hangoznak el ukrán politikusoktól olyan nyilatkozatok is, melyekkel a kárpátaljai magyarság ellen uszítják a lakosságot. Utalnék arra a megoldási javaslatra is, a mely szerint a magyar nemzetiségűek ingatlanait fel kellene vásárolni és betelepítésekkel orvosolni a „magyar ügyet”.

(VE CZÁN Zoltán: EU-ból, NATO-ból kizárni, lerohanni, megbüntetni az „oroszbarát”, „fasiszta” magyarokat – üzenetek ukrán politikusoktól:

https://mandiner.hu/cikk/20221218_ukrajna_magyarorszag_nato_oroszorszag_magyarellenesseg letöltés: 2022.12.18.)

¹²⁰ A névadó trójai hercegnőhöz hasonlóan Kossuth „jóslatainak” sem hittek, amikor az osztrák-magyar kiegyezés veszélyeire és a soknemzetiségű Magyarország kisebbségpolitikájának fontosságára hívta fel a figyelmet. Elképzelése szerint egy Duna menti államszövetség kialakítása jelentette volna a megoldást. A kiegyezést bíráló politikusok gyakorta hivatkoztak arra, hogy a volt kormányzó voltaképpen megjósolta a trianoni veszteségeket.

TARJÁN M. TAMÁS: Kossuth Lajos megírja a Cassandra-levelet. https://rubicon.hu/kalendarium/1867-majus-22-kossuth-lajos-megirja-a-cassandra-levelet?gc_id=1473438355&h_ad_id=547570060264&gclid=CjwKCAiA2L-dBhACEiwAu8Q9YMXGhJLZWtUEamNC1CD6ID3vllXk2bcG2nJPohVCA4FW-xH_IHFQsBoCWvIQAvD_BwE (letöltés: 2022.12.10.)

Ugyanakkor annak ellenére, hogy Ukrajna saját alkotmányát is megszegve, számos államközi¹²¹, Európai Unióval kötött kétoldalú megállapodással¹²², Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének határozatával¹²³ is szembehelyezkedik, mindez Oroszországot továbbra sem jogosította fel a (fegyveres) beavatkozásra. Mindemellett felmerül a kérdés, hogy amennyiben egy állam olyan súlyosan megszegi a kisebbségvédelmi normákat, akkor vajon milyen egyéb lehetőségek vannak a jogszerű állapot visszaállítására? Egy Oroszország kaliberű állam vajon nemzetközi bíróságok előtt hosszasan pereskedne, vagy inkább – kihasználva nagyhatalmi pozícióját – saját kézbe veszi majd az irányítást? (Ami jelen esetben tovább rontja a helyzetet, hogy az orosz fél a háború kitörése óta elzárkózik mindennemű nemzetközi fórumon való vitarendezéstől, így például a már korábban említett népirtás ügyében is.)¹²⁴ ¹²⁵ Függetlenül attól, hogy az orosz felet is kötelezi a viták békés rendezésének jogelve, valamint hogy a beavatkozásra semmi sem jogosítja fel, a jelenlegi egyre inkább elszigetelődő (a nemzetközi közösséget egyre inkább figyelmen kívül hagyó) orosz vezetés részéről nem volt kizárható e lépés megtétele. Itt utalnék arra, hogy a szakadárak oldalán harcoló orosz katonák meghatározó része önkéntesként – miközben „szabadságát” töltötte¹²⁶ – Oroszországból jött át, ekkor még a látszatra úgyelve Oroszország nem lépett be hivatalosan a háborúba. Tehát eme háttérinformációk birtokában véleményem szerint egy sokkalta korrektebb (és mindenekelőtt

¹²¹ 1991. évi jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló szerződés „nyilatkozat” részének 10. pontja szerint: „A Felek egyetértettek abban, hogy biztosítják az ahhoz szükséges lehetőségeket, hogy a nemzeti kisebbségek tanulják anyanyelvüket és anyanyelvükön tanuljanak az oktatás minden szintjén...”

¹²² 1991. évi jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló szerződés. Kihirdette: 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről

¹²³ Az Európai Unió és Ukrajna közötti Társulási Megállapodás: 2. cím, 4. cikk (e) pontja szerint: “a demokratikus elvek, a jogállamiság, a felelősségteljes kormányzás, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok – köztük a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogai, a kisebbségekhez tartozó személyek megkülönböztetés-mentességének elve, valamint a sokszínűség – tiszteletben tartásának megerősítése, valamint hozzájárulás a belpolitikai reformok megszilárdításához”

<https://kijev.mfa.gov.hu/news/tiltakozas-az-uj-ukran-oktatasi-toerven-y-ellen> (letöltés dátuma: 2022.10.11.)

¹²⁴ A 2145 (2017) számú határozatának 13. pontja szerint: A legfontosabb, hogy a módosítandó jogszabályok szerint, a nemzeti kisebbségek megőrizhessék jelenlegi jogait a kisebbségi nyelvhasználatot illetően, amit az Alkotmány és az ország nemzetközi kötelezettségvállalásai biztosítanak. Hangsúlyozva a kisebbségi nyelvek iránti inkluzív politika folytatásának fontosságát az ország stabilitása érdekében, a Közgyűlés felszólítja a hatóságokat, hogy amennyiben az Állami Nyelvpolitika Alapelveiről szóló Törvényt a Bíróság hatályon kívül helyezné, a kisebbségi nyelvek használatára vonatkozó, a törvényben jelenleg biztosított alacsony küszöbérték továbbra is fennmaradjon.

Ibid.

¹²⁵ A Nemzetközi Bíróság a háború azonnali leállítására szólította fel Oroszországot.

<https://www.origo.hu/nagyvilag/20220316-a-nemzetkozi-birosag-a-haboru-leallitasat-koveteli.html>. (letöltés dátuma: 2022.12.16.)

¹²⁶ Oroszország fellebbez a népirtás miatt a Nemzetközi Bíróságnál:

https://mandiner.hu/cikk/20221006_haboru_ukrajna_oroszorszag_kulfold_nepirtas_nemzetkozi_birosag. (letöltés dátuma: 2022.10.10.)

¹²⁶ SIKLÓS András: De mi is az a minszki egyezmény, amelyre Ukrajna kapcsán hivatkoznak?:

<https://index.hu/kulfold/2022/02/10/minszki-egyezmény-ukrajna-oroszorszag-tuzszunet-szakadarak/> (letöltés: 2022.10.11.)

óvatosabb) kisebbségi politikát kellett volna az ukrán félnek meghatároznia. Mindazonáltal az előbb leírt politikai felállás továbbra sem változtat azon, hogy Oroszország vezetését semmi nem mentesíti az agresszió elkövetése alól.

1.8 A minszki megállapodások be nem tartása

A minszki megállapodások a Viktor Janukovics korábbi oroszbarát elnök megbuktatását követően a Donyeck és Luhanszk régiókban kialakuló – szakadár törekvésekkel vezérelt – harcok beszüntetése, valamint a konfliktus békés módon történő megoldása érdekében születtek. Az első egyezmény 2014 szeptemberében írta alá Oroszország és Ukrajna az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) felügyelete alatt. A megállapodás mindenekelőtt tűzszünetet rendelt el, azonban újból kiújultak a harcok. Így 2015 februárjában megkötötték a második minszki megállapodás is, mely a tűzszünet mellett már ütközőzónát is felállított, rendelkezett a nehézfegyverzet, valamint a külföldi fegyveresek térségbeli kivonásáról, továbbá a hadifoglyok elengedéséről is. Szintén a második egyezményben Ukrajna vállalta, hogy egyeztetések indulnak a szakadár régiókban tartandó helyi választások előkészítéséről, illetve az ukrán fél elindít 2015 végéig egy alkotmányreformot a két térség decentralizálásával összefüggésben. Ez utóbbi két pontot Ukrajna nem teljesítette, így a harcok is kiújultak, amit újabb fegyverszünetről szóló egyezmények követtek.¹²⁷

Valóban jogos az orosz fél azon állítása, miszerint Ukrajna nem tartotta magát az egyezményekben rögzítettekhez, ez azonban továbbra sem teremt jogalapot Oroszországnak a beavatkozásra. Ugyanakkor az orosz félnek is felróható az ukrán fél szerződésszegése, ugyanis a népszavazással érintett területekről nem volt hajlandó kivonni a katonaságot. Ezek ismeretében felmerül a kérdés, hogy miként lett volna elvárható Ukrajna részéről a referendum kiírása, miközben idegen katonák állomásoznak a térségben? Ugyanakkor nyilván Oroszország is alappal tarthatott attól, hogy katonái kivonása után az ukrán fél nem fogja tartani magát a szerződéshez. Igaz, ilyen (korábbi történelmi tapasztalatokkal alátámasztható) feltételezések alapján sem (volt) védhető Oroszország térségbeli katonai jelenléte.

Az előbbi bekezdéshez szorosan kapcsolódva, mint a „történelmi tapasztalatok” egyike, megemlíthető, hogy 1991. december 1-én Ukrajnában népszavazást tartottak a már említett önálló államiság kérdése mellett Kárpátalja autonómiájáról is (utolsó pillanatban különleges

¹²⁷ SIKLÓS op. cit.

önkormányzati státusra módosítottak)¹²⁸, amelyet meg is szavaztak, azonban az ukrán alkotmányban (vagy egyéb törvényben) ennek azóta sincs nyoma, egyfajta mulasztásos alkotmányértés állapota áll tehát fenn. Ám természetesen Magyarországnak sem volna joga Ukrajna belügyeibe fegyveresen beavatkozva „kierőszakolni” az autonómia érvényesítését. Bár ennek ismeretében erősen kérdéses, hogy egy Ukrajna által a vitatott területeken megrendezett referendum valójában milyen relevanciával bírt volna az autonómia terén.

1.9 Az orosz érvek összegzése

Összességében megállapíthatjuk, hogy a felsorolt, az invázió legitimálását célzó orosz érvek nem megalapozottak, azaz az Ukrajnában folytatott orosz beavatkozás nem tekinthető jogszerűnek. Azon érvek, amelyeknek van valóságalapja, így például kiemelten a kisebbségvédelem terén tapasztalható visszasságok, illetve a két harcoló fél közötti bilaterális egyezmények be nem tartása pedig nemzetközi jogi szempontból semmiképpen nem alapozzák meg a fegyveres beavatkozást. A viták békés rendezése alapelveivel¹²⁹ összefüggésben Oroszország (bármennyire is időigényes) valamely nemzetközi bíróság bevonásával tudott volna jogszerűen eljárni igényei érvényesítése érdekében. Így az orosz vezetés felelőssége egyértelműen megáll az erőszak tilalmának megszegéséért, agresszió elkövetéséért kellene tehát őket felelősségre vonni a nemzetközi jog jelenleg hatályos normái alapján.

2 Az agresszor felelősségre vonása

Az előző fejezetben kísérletet tettem az orosz érvek ismertetésére, azokat a nemzetközi jogi szabályok szerint értékeltem is, és igyekeztem a történelmi háttér vizsgálatára is hangsúlyt fektetni. Jelen fejezetet az agresszió tilalmának megszegéséért való természetes személyek nemzetközi jogi felelősségre vonásának szentelem. A további fejezetekben fejtem ki

¹²⁸ TÓTH Gergely: Fact-check: Tényleg létezik egy népszavazási eredmény, ami alapján követelni lehet Kárpátalja széles körű autonómiáját? <https://telex.hu/ellenorzo/2022/06/03/karpatalja-1991-nepszavazas-fact-check-mi-hazank>. letöltés időpontja: 2022.10.12.

¹²⁹ ENSZ Alapokmány: 33. cikk:1. bek: Minden olyan viszály esetében, amelynek elhúzódása a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére vezethet, a felek mindenekelőtt közvetlen tárgyalás, kivizsgálás, közvetítés, békéltetés, választott bírósági vagy bírósági eljárás, regionális szervek, vagy megállapodások igénybevétele vagy általuk választott egyéb békés eszközök útján tartoznak megoldást keresni.

részletesen, hogy mely nemzetközi igazságszolgáltatási fórumokon volna lehetséges az agresszióval kapcsolatos vizsgálatok lefolytatása, illetve az elkövetők felelősségre vonása. Így a Nemzetközi Büntetőbíróságot, az ad hoc törvényszékeket, valamint egy újfajta elképzelésről, a nürnbergi mintára történő bíróság tervezett felállításának kérdéskörét fogom bemutatni.

2.1 A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága

A Nemzetközi Büntetőbíróságot az alapító államok a Római Statútum 1998-as elfogadásával állították fel.¹³⁰ A Bíróság tárgyi joghatóságába négy nemzetközi jogon alapuló bűncselekmény tartozik, így a népirtás (genocídium), a háborús bűncselekmények, az emberiesség elleni bűncselekmények, valamint az agressziót elkövetők felett ítélezik. Az első három bűncselekménynél elegendő, ha vagy az az állam, amelynek területén elkövették a jogsértést, részes az egyezményben, vagy ha a bűncselekményt elkövető személy állampolgára a ratifikáló államnak. Ugyanakkor e bűncselekményeket feltételezhetően nehéz lett volna Putyinig visszavezetni, a bizonyítékok láncolata ugyanis eddig valószínűleg megszakadt volna. (Később az orosz elnök videóüzenetben elismerte, hogy a kersei hidat érő robbantásra válaszul ukrán civil létesítmények támadását rendelte el, így már a háborús bűncselekményért való felelőssége is egyértelműen alátámasztható.)¹³¹ Az agresszió elkövetése azonban Putyin nyilatkozata előtt is könnyedén rábizonyítható lett volna a bűnösökre.

A témakör szempontjából relevanciával bíró agresszió miatti felelősségre vonás azonban sokkalta bonyolultabb a többi bűncselekményhez képest. Elsőként kiemelném, hogy az első három kategóriával szemben a Római Statútum nem tartalmazta még elfogadásakor az agresszió pontos fogalmát¹³², ennek a pótlására egy későbbi időpontban került sor. A definíció végül a kampalai módosítással 2010-ben lett az egyezményben megszövegezve, az ENSZ Közgyűlésének 1974-ben hozott 3314 (XXIX) számú határozatából¹³³ átvéve a meghatározást. E módosítás 2017-ben¹³⁴ lépett hatályba.

Az agresszióra vonatkozó speciális joghatósági szabályok alapján az e bűncselekményért való felelősségre vonásnak alapvető feltétele, hogy mindkét érintett államnak el kell fogadnia a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát az agresszió kapcsán. Ezzel szemben sem

¹³⁰ KOVÁCS Péter: „Nemzetközi büntetőbíráskodás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas> (2018).

¹³¹ lásd. részletesebben 2.3. pontban kifejtve

¹³² KOVÁCS: op. cit. [26]

¹³³ *Definition of Aggression*, G.A. Res. 3314, 2319th plen. mtg, 14 December 1974, U.N. Doc. A/3314 (XXIX), Annex

¹³⁴ Ibid. [27]

Oroszország, sem Ukrajna nem ratifikálta a módosítást. Ukrajna ugyan utólag ad hoc határozatával elfogadta a Bíróság joghatóságát (2014-ben pár hónapra korlátozott időbeli hatállyal, majd 2015-ben korlátozás nélkül)¹³⁵, de ahhoz, hogy az agresszióért való felelősségre vonás tárgyában eljárasson a testület, korántsem elegendő az ukrán fél nyilatkozata, szükséges (de önmagában nem elegendő) feltétele volna a ratifikáció is. Ugyanakkor az orosz fél csatlakozása híján érdemben eljárni így sem tudna a bíróság (abban az esetben sem, ha az ukrán el is fogadná a Büntetőbíróság joghatóságát). Ukrajna ad hoc határozata tehát csak a területén elkövetett első három nemzetközi jogon alapuló bűncselekmény, azaz az emberiség elleni, a háborús bűncselekmények és a népirtás büntette elkövetőivel szemben alapozza meg a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát.

Ezenkívül fontos megemlíteni, hogy Putyint mint hivatalban levő államfőt a diplomáciai kapcsolatok jogából ismert diplomáciai mentesség is védi. Azaz, ha külföldön járna, más állam hatóságai – BT határozat híján¹³⁶ – nem tartóztathatnák le, ehhez ugyancsak ratifikálnia volna szükséges Oroszországnak a Statútumot. (Azon államok esetében, melyek elismerik a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát, a hivatalban levő államfőkkel szemben is eljárhat¹³⁷) Korábban már volt példa arra vonatkozólag is, hogy az ENSZ BT felhatalmazása nyomán olyan államok hivatalban levő vezetőivel szemben adjon ki elfogatóparancsot az ICC, melyek nem voltak részesei a Statútumnak, illetve azon állam sem, melynek területén elkövették (tehát sem az állampolgárság szerinti joghatósági beleegyezés, sem a területi nem volt biztosított), így Omar al-Basír volt szudáni- és Moammer Kadhafi líbiai vezetőkkel szemben is.¹³⁸ Megfontolandó továbbá, hogy a Kreml elfogadott egy olyan jogszabályt is, mely Putyinnak és családjának egész életére mentességet biztosít. Ugyanakkor eme norma szembehelyezkedik a nemzetközi joggal,¹³⁹ azaz ezen orosz törvény nem lehetne akadálya a nemzetközi felelősségre vonásnak.¹⁴⁰

¹³⁵ CSAPÓ Zsuzsanna: „Az orosz-ukrán háború és az egyén felelőssége a ius ad bellum és a ius in bello normák megsértéséért.” In: *Ügyvédek lapja*. Vol 61 NO. 3. p. 16

¹³⁶ CSAPÓ Zsuzsanna: „Az állam- és a kormányfői immunitás versus a hivatali minőség irrelevanciájának elve a felelősségre vonáskor. Az Afrikai Unió kezdeményezése tanácsadó vélemény kérésére a Nemzetközi Bíróságtól” In: *Állam- és Jogtudomány*. Vol. 60. NO. 1. pp. 28-29. <https://jog.tk.hu/uploads/files/2019-01-CSAPO.pdf> (letöltés: 2022.12.20.)

¹³⁷ CSAPÓ: Az orosz-ukrán... op. cit. p. 19.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ A nürnbergi alapelvek 3. pontja szerint: „The fact that a person who committed an act which constitutes a crime under international law acted as Head of State or responsible Government official does not relieve him from responsibility under international law.”

(link: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_1_1950.pdf letöltés: 2020.12.20.)

¹⁴⁰ Palkovics Máté: Mi lesz, ha Vlagyimir Putyinnak át kell adnia Oroszországot? - Már mozgolódnak az erős emberek: <https://www.portfolio.hu/global/20210220/mi-lesz-ha-vlagyimir-putyinnak-at-kell-adnia-oroszorszagot-mar-mozgolodnak-az-eros-emberek-470666> (letöltés: 2022.10.12.)

2.2 Ad hoc törvényszékek létrehozása

A közelmúltból már láttunk példát olyan eseti ad hoc bíróságok létrehozására, amelyek a nemzetközi jogon alapuló bűncselekmények elkövetőit vonták felelősségre, illetve a magasabb rangú elkövetők felett is pártatlan¹⁴¹ ítélethozatalt biztosítottak. Az ilyen törvényszékeket az ENSZ Biztonsági Tanács határozataival állították fel, melyek így kötelezték is az érintett államokat az eljárásban való közreműködésre, így kiemelten a vádlottak kiszolgáltatására. Ilyen eseti bíróságok jöttek létre a volt Jugoszlávia területén (ICTY, exjugoszláv nemzetközi törvényszék)¹⁴² és a Ruandában (ICTR, ruandai nemzetközi törvényszék)¹⁴³ elkövetett bűncselekményekért való felelősségre vonást biztosítandó.¹⁴⁴

Ugyanakkor az ENSZ BT e kérdést illetően jelenleg határozatképtelen, ugyanis Oroszország mint állandó tag érintettsége okán blokkolja a döntéshozatalt.¹⁴⁵ Így ez a megoldási lehetőség nem működőképes jelen körülmények mellett.

2.3 Nürnbergi mintára történő bíróság felállítása

Tekintettel arra, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatóságát Oroszország nem (és egyelőre ratifikációja híján Ukrajna sem) ismerte el az agresszió vonatkozásában, illetve az ENSZ BT sem képes az orosz vétó miatt felállítani eseti törvényszéket, amely Putyint felelősségre vonhatná, így egyéb elképzelések is születtek a lehetséges megoldás körvonalazására.

Philippe Sands¹⁴⁶ kifejezetten egy olyan különleges nemzetközi büntetőbíróság felállítását javasolja, amely kizárólag az agresszió büntetettét vizsgálná. A neves londoni jogász professzor¹⁴⁷ szerint amennyiben csak a háborús és emberiség elleni bűncselekményekkel

¹⁴¹ Amennyiben az elkövetés helye szerinti, vagy az elkövető állampolgársága szerinti államokban került volna sor a felelősségre vonásra, elképzelhető, hogy az aktuális politikai helyzetnek megfelelően elkerülték volna az igazságszolgáltatást, vagy a sérelmet elszenvedett csoportok bosszújának áldozatává váltak volna.

¹⁴² A Volt Jugoszláv Területeken Elkövetett Bűncselekmények Nemzetközi Törvényszéke (ICTY), International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Honlapja: <https://www.icty.org/>

¹⁴³ Ruandai Nemzetközi Törvényszék (ICTR), International Criminal Tribunal for Rwanda

¹⁴⁴ KOVÁCS: op. cit.

¹⁴⁵ Euronews: Oroszország megvétózta a BT-ben a népszavazásait törvénytelennek minősítő ENSZ-határozat. link: <https://hu.euronews.com/2022/10/01/oroszorszag-megvetozta-a-bt-ben-a-nepszavazasait-torvenytelennek-minosito-ensz-hatarozat>. (letöltés dátuma: 2022.11.21.)

¹⁴⁶ WOLFSON, Sam: It's a slam dunk?: Philippe Sands on the case against Putin for the crime of aggression: <https://www.theguardian.com/law/2022/mar/30/vladimir-putin-ukraine-crime-aggression-philippe-sands> letöltés: 2022.10.11. 20:03

¹⁴⁷ CSAPÓ: Az orosz-ukrán... op. cit. p. 18

(netán népiirtással) kapcsolatos vizsgálatokat folytatnának le (a Nemzetközi Büntetőbíróság révén), az könnyen ahhoz vezetne, hogy éppen a főbűnösök menekülnek meg a felelősségre vonás elől. Ugyanis ezeket a bűncselekményeket, amint azt korábban említettem, meglehetősen nehéz a legfelsőbb hatalmi körökig visszavezetve bizonyítani. Ugyanakkor frissebb hírek szerint a 2022. október 8-án a kercsi hidat ért támadásra válaszul október 10-én Putyin elrendelte Kijev civil célpontjait is érintő bombázását. Videóüzenetben közölte, hogy a hidat ért támadás miatt adott parancsot a civil létesítményeket is érintő bombázásra.^{148 149} E kijelentése nyomán a háborús bűncselekmény elkövetésének kapcsán is feltételezhetően megállapítható a felelőssége, ugyanakkor a pályaművem témaválasztásának idején még csupán az agresszió elkövetése lett volna az ismert információk birtokában minden további nélkül bizonyítható Putyin szerepével összefüggésben.

Mindezek mellett a Philippe Sands által szorgalmazott, speciálisan agresszió ügyében eljáró törvényszék gyakorlati megvalósításának vonatkozásában több gyenge láncszemet is vélhetünk felfedezni, így kiemelten arra szeretnék utalni, hogy Oroszország beleegyezése nélkül az előbbi két nemzetközi fórumhoz (azaz a Nemzetközi Büntetőbírósághoz, illetve lehetséges új ad hoc törvényszékhez) hasonlóan eme Agressziós Bíróság működésének jogi megalapozása sem volna lehetséges¹⁵⁰. Egyfajta történelmi párhuzamként szeretném megemlíteni, hogy a nürnbergi- és a tokiói perek lefolytatására is a vereség hatására együttműködésre kényszerülő németek és japánok beleegyezésével¹⁵¹ került sor. Tehát a felállítani tervezett bíróság csak abban az esetben köthetné Oroszországot, amennyiben szerződéssel kerülne felállításra e nemzetközi fórum, melynek az orosz fél is részese; vagy amennyiben jóváhagynák az ENSZ BT erre vonatkozó határozatát.¹⁵² Azt pedig nem feltételezhetjük, hogy az orosz vezetői kör önként alávetné magát a törvényszék eljárásának, bár Hashim Thaci, volt koszovói elnök személyében erre is láthattunk már példát, aki 2020-ban önként jelentkezett a hágai nemzetközi speciális törvényszék előtt, amikor is háborús- és emberiség elleni bűncselekmények vádjával illették. Így az orosz fél beleegyezésére mindenképpen szükség volna a törvényszék működéséhez, amennyiben pedig jóváhagyásukat adnák, úgy voltaképpen a Nemzetközi Büntetőbíróság is eljárhatna, tehát felesleges volna párhuzamosan két nemzetközi

¹⁴⁸ LU, Christina: Putyin bosszút akar állni a kercsi hidat ért robbanás miatt https://mandiner.hu/cikk/20221010_putyin_bosszut_akar_allni_a_kercsi_hidat_ert_robbanas_miatt (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

¹⁴⁹ Euronews: Nem hagyja megtorlatlanul a kercsi hidat Vlagyimir Putyin <https://hu.euronews.com/2022/10/10/nem-hagyja-megtorlatlanul-a-kercsi-hidat-vlagyimir-putyin> (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

¹⁵⁰ CSAPÓ: Az orosz-ukrán... op. cit. p.18.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

igazságszolgáltatási fórumot is működtetni.¹⁵³ Itt utalni szeretnék arra, hogy a nürnbergi (és a tokiói) perek lefolytatásának idején még nem volt egy olyan állandósult szervezetrendszer a felelősségre vonásra, mint a Nemzetközi Büntetőbíróság. A Római Statútumot módosító, agresszióról szóló 8 bis cikkhez való csatlakozásuk esetén a visszamenőlegesen is volna lehetősége a Büntetőbíróságnak vizsgálatát lefolytatni, egészen a hatálybaléptetésének időpontjáig visszamenőleg.¹⁵⁴ Ugyanakkor az orosz fél beleegyezését feltételezhetően egy rezsimváltásnak (vagy aminek jelenleg csekély a valószínűsége: Oroszország totális vereségének) kellene megelőznie.

A speciálisan agresszió ügyében eljáró, felállítani tervezett bíróság nemzetközi jogi szempontból a visszamenőleges hatály tilalmába sem ütközne (amennyiben Oroszország beleegyezne a felállításába), ellentétben a nürnbergi (és tokiói) perekkel, melyekkel kapcsolatban gyakorta felmerült eme büntetőjogi garancia hiánya. Az eljárás lefolytatásának az igazságszolgáltatás megtorló jellege mellett sokkalta jelentősebb, hogy egyben preventív hatásai is lennének. Ugyanis, ha Putyin elkerülheti a felelősségre vonást, ez megerősítheti a többi állam magas beosztású tisztviselőit is abban a (tév)hitben, miszerint büntetlenül el lehet követni ilyen súlyos bűncselekményeket. A második világháborút követően a nürnbergi (és tokiói) perekben a nemzetközi jogon alapuló bűncselekmények elkövetőinek (olykor akár visszamenőleges hatály tilalmába is ütköző) felelősségre vonása napjainkban is elrettentő erővel bír, ezért lenne nagyon fontos jelen esetben is a vizsgálatok lefolytatása és az igazságszolgáltatás biztosítása. Philippe Sands gondolatvonalát követve, valamennyi szakma képviselőinek egyértelműen meghatározható feladata van az ukrajnai háború kapcsán, míg az orvosok, ápolók életet mentenek, addig a jogászokra hárul¹⁵⁵ egy olyan rendszer kialakításának a felelőssége, mely a bűncselekmények elkövetőivel szemben eljár(hat)na.

2.4 Összegzés

Összességében megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi felelősségre vonás Putyin és az orosz felsőbb vezetői kör esetében jelen állás szerint agresszió bűntette kapcsán jogilag nem megalapozható. A Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága jelenleg nem terjed ki arra vonatkozóan, ahhoz a Római Statútum agresszióról szóló cikkének Oroszország és Ukrajna részéről való együttes ratifikációja szükségeltetne. Az ad hoc törvényszékek felállítása szintén nem lehetséges, ugyanis az Orosz Föderáció blokkolja az ENSZ BT döntését az erről szóló

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ WOLFSON: op.cit.

határozat meghozatalában, illetve hozzájárulását sem hajlandó adni. Ugyanakkor a nemzetközi közösség feladata és felelőssége az igazságszolgáltatás valamely módon való megvalósítása. Véleményem szerint az ilyen súlyos bűncselekmények nem maradhatnak büntetés nélkül. Az elkövetők felelősségre vonása biztosíthatja, hogy a jövőben preventív hatásaikat kifejthessék a nemzetközi jog eme büntetőjogi normái.

3 Irodalomjegyzék

Könyvek, monográfiák:

FONT Márta, VARGA Beáta: Ukrajna története. Bölcsész Konzorcium 2006. Szeged

LEMKIN, Raphael: Axis Rule in Occupied Europe. Carnegie Endowment for International Peace, USA, 1944.

NAGY Károly: Az állam elismerése a mai nemzetközi jogban. Kiadta: A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Szeged, 1967.

NOVIC L. Elisa: The Concept of Cultural Genocide – An International Law Perspective. Oxford University Press, Oxford 2016.

TÓTH Norbert: A kisebbségi területi autonómia elmélete és gyakorlata. Nemzetközi jogi és összehasonlító jogi analízis. Budapest, NPKE-L'Harmattan, 2014.

Tanulmányok, cikkek:

CSAPÓ Zsuzsanna: „Az állam- és a kormányfői immunitás versus a hivatali minőség irrelevanciájának elve a felelősségre vonáskor. Az Afrikai Unió kezdeményezése tanácsadó vélemény kérésére a Nemzetközi Bíróságtól” In: *Állam- és Jogtudomány*. Vol. 60. No. 1. <https://jog.tk.hu/uploads/files/2019-01-CSAPO.pdf> (letöltés: 2022.12.20.)

CSAPÓ Zsuzsanna: „Az orosz-ukrán háború és az egyén felelőssége a ius ad bellum és a ius in bello normák megsértéséért” In: *Ügyvédek lapja*. Vol 61 No. 3.

FEDINEC Csilla: „Az őslakos státusz Ukrajnában” In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle*. Vol. 20 No. 2. Somorja, 2018.

GÁL Marianna: „A Független Államok Közösségének létrejötte – a három államfői találkozó, különös tekintettel Ukrajnára” *Hadtudományi Szemle*. Vol. 14. No. 2. 2021

HOFFMANN Tamás: „Háború vagy béke? Az államközi erőszak alkalmazásának nemzetközi jogi kérdései az orosz-ukrán konfliktusban” In *Közjogi Szemle*. Vol. 15. No. 3. 2022.

KAJTÁR Gábor: „Az erőszak tilalma” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/az-eroszak-tilalma> (2018)

KOVÁCS Péter: „Nemzetközi büntetőbíráskodás” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas> (2018).

MORAVEK Endre: „A nyelvi asszimiláció” In: *Magyar Szemle*. Vol. 33. No. 1-4. 1938. p. 213. http://epa.oszk.hu/03900/03940/00036/pdf/EPA03940_magyar_szemle_1938_02_213-222.pdf

TÓTH Norbert: „A népek önrendelkezési joga” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: SULYOK Gábor) <http://ijoten.hu/szocikk/a-nepek-onrendelkezesi-joga> (2018)

Internetes források:

40 „zsidó hős” harcol az Azovsztal romjai között – állítja Zelenszkij tanácsadója. <https://www.szombat.org/politika/40-zsido-hos-harcol-az-azovsztal-romjai-kozott-allitja-zelenszkij-tanacsadoja> (letöltés: 2022.10.10.)

BALOGH Tamás Márk: Nagyvilág: Valóban bármelyik pillanatban háború törhet ki Ukrajna és Oroszország között? Link: <https://www.origo.hu/nagyvilag/20220119-egyre-nagyobb-esely-van-egy-ukran-orosz-haborura.html> (letöltés dátuma: 2022.11.22.)

BATURA, Justine; RISINI, Isabella: Of Parties, Third Parties, and Treaty Interpretation: Ukraine v. Russia (X) before the European Court of Human Rights <https://www.ejiltalk.org/of->

[parties-third-parties-and-treaty-interpretation-ukraine-v-russia-x-before-the-european-court-of-human-rights/](#) (letöltés: 2022.10.13.)

BERTUS-BARCZA Péter: A Szovjetunió születése.
[https://ng.24.hu/kultura/2004/12/30/a_szovjetunio_szuletetese/](#) (letöltés: 2022.12.12.)

CLINTON, Hillary: *America's Pacific Century*
[https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/](#) (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

DANKAI Péter: Egy oligarcha a tévésztár-elnök mögött: kicsoda Igor Kolomojszkij?
[https://mandiner.hu/cikk/20190502_egy_oligarcha_a_tevesztar_elnok_mogott_kicsoda_igor_kolomojszkij](#) (letöltés: 2022.10.11.)

DIÓSZEGI-HORVÁTH Nóra: Nincs bizonyíték arra, hogy népiirtás zajlik Ukrajnában, hiába hivatkozik erre Putyin. [https://www.lakmusz.hu/nincs-bizonyitek-arra-hogy-nepirtas-zajlik-ukrajnaban-hiaba-hivatkozik-erre-putyin/](#) (letöltés: 2022.12.18.)

DORKA Dóra: Koszovó: egy új állam születése Európában – Az önrendelkezési jog diadala.
[http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/3_2008/koszovo_egy_uj_allam_szuletese_euro_paban_az_onrendelkezesi_jog_diadala/](#) (letöltés: 2022.12.10.)

DUNDA György: Felavatták az ukrán nemzeti címet a ledöntött turul helyén.
[https://magyarnemzet.hu/kulfold/2022/10/felavattak-az-ukran-nemzeti-cimert-a-ledontott-turul-helyen](#) (letöltés: 2022.11.30.)

ENSZ BT: nem az oroszok vádjaira. [https://infostart.hu/kulfold/2022/11/03/ensz-bt-nem-az-oroszok-vadjaira](#) (letöltés: 2022. 12.10.)

Euronews: ENSZ: háborús bűncselekményeket követtek el Ukrajnában.
[https://hu.euronews.com/2022/09/23/ensz-haborus-buncselekmenyeket-kovettek-el-ukrajnaban](#) (letöltés: 2022.10.13.)

Euronews: Nem hagyja megtorlatlanul a kercsi hidat Vlagyimir Putyin
[https://hu.euronews.com/2022/10/10/nem-hagyja-megtorlatlanul-a-kercsi-hidat-vlagyimir-putyin](#) (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

Euronews: Oroszország megvétózta a BT-ben a népszavazásait törvénytelennek minősítő ENSZ-határozat. link: <https://hu.euronews.com/2022/10/01/oroszorszag-megvetozta-a-bt-ben-a-nepszavazasait-torvenytelennek-minosito-ensz-hatarozat>. (letöltés dátuma: 2022.11.21.)

Folytatódik Kijev ostroma, Odesszát is bombázzák. https://www.nyugat.hu/cikk/haboru_ukrajna_kijev_ostrom_odessza (letöltés: 2022.10.10.)

Háborúindítás joga (ius ad bellum): <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=QBYJJT>. letöltés időpontja: 2022.10.12.

<https://kijev.mfa.gov.hu/news/tiltakozas-az-uj-ukran-oktatasi-toerverny-ellen>. (letöltés dátuma: 2022.10.11)

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/hu/article/pogroms> (letöltés: 2022.12.01.)

F.Á: *Moszkva elismerte a szakadár államokat, az Egyesült Államok és az EU már a szankciókat egyeztetik.* <https://www.vg.hu/kozelet/2022/02/targyaloasztalhoz-ulhetnek-biden-hajlando-talalkozni-putyinnal> letöltés: 2022.10.13.

Jogi szakértők szerint nem lesz egyszerű bizonyítani, ha Oroszország népirtást követett el: <https://infostart.hu/tudomany/2022/04/14/jogi-szakertok-szerint-nem-lesz-egyszeru-bizonyitani-ha-oroszorszag-nepirtast-kovetett-el#>

KENDE Tamás: *Miért védhetetlen Oroszország ukrajnai agressziója?* <https://magyarnarancs.hu/publicisztika/miert-vedhetetlen-oroszorszag-ukrajnai-agresszioja-248457>. (letöltés dátuma: 2022.10.10.)

The Kremlin's loudly announced disarmament of Ukraine has, like most of its other aims in Eastern Europe, little chance of ever materializing. <https://hir.harvard.edu/the-kremlins-loudly-announced-disarmament-of-ukraine-has-like-most-of-its-other-aims-in-eastern-europe-little-chance-to-ever-happen/> (letöltés: 2022.12.10.)

K.L: dákóromán elmélet. <https://mek.oszk.hu/01900/01902/html/index982.html> (letöltés: 2022.12.18.)

LU, Christina: *Putyin bosszút akar állni a kercsi hidat ért robbanás miatt* https://mandiner.hu/cikk/20221010_putyin_bosszut_akar_allni_a_kercsi_hidat_ert_robbanas_miatt (letöltés dátuma: 2022.10.13.)

MAGYAR Gergely: Guardian: *Sok száz orosz katona tagadta meg, hogy Ukrajnába menjen harcolni.* <https://telex.hu/kulfold/2022/05/13/guardian-sok-szaz-orosz-katona-tagadta-meg-hogy-ukrajnaba-menjen-harcolni>. letöltés: 2022.10.13

NAGY Márton: Biden meghirdette a mestertervét Kína legyőzésére: G7-es ellenszeműttal szorítanak vissza. Pekinget https://makronom.mandiner.hu/cikk/20210629_joe_biden_nyugati_infrastrukturális_együttműködés_a_kínai_bri_vel_szemben (letöltés: 2022.12.10.)

A Nemzetközi Bíróság a háború azonnali leállítására szólította fel Oroszországot. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20220316-a-nemzetkozi-birosag-a-haboru-leallitast-koveteli.html>. (letöltés dátuma: 2022.12.16.)

Oroszország fellebbez a népiertás miatt a Nemzetközi Bíróságnál: https://mandiner.hu/cikk/20221006_haboru_ukrajna_oroszorszag_kulfold_nepirtas_nemzetkozi_birosag. (letöltés dátuma: 2022.10.10.)

Oroszország segítségét kérték a szakadók az ukrán haderő elleni harchoz. <https://www.portfolio.hu/global/20220223/oroszorszag-segitseget-kertek-a-szakadarok-az-ukran-hadero-elleni-harchoz-528571> (letöltés: 2022.12.01)

PALKOVICS Máté: Mi lesz, ha Vlagyimir Putyinnak át kell adnia Oroszországot?- Már mozgolódnak az erős emberek: <https://www.portfolio.hu/global/20210220/mi-lesz-ha-vlagyimir-putyinnak-at-kell-adnia-oroszorszagot-mar-mozgolodnak-az-eros-emberek-470666> letöltés időpontja: 2022.10.12. 10.12.

PÁSZTOR Máté: Euronews: Izrael felajánlotta, hogy közvetít Ukrajna és Oroszország között. Link: <https://hu.euronews.com/2022/03/05/izrael-felajanlotta-hogy-kozvetit-ukrajna-es-oroszorszag-kozott> (letöltés dátuma: 2022.11.22.)

Putyin a Krim elcsatolása óta népszerűségének csúcsára jutott: <http://komlomedias.hu/9-kulfold/5500-putyin-a-krim-elcsatolasa-ota-nepszerusegenek-csucsara-jutott> (letöltés időpontja 2022.10.20.)

PLESCHBERGER, Johannes: Euronews: Ausztria egyelőre nem kér a NATO-ból, a semlegesekkel szövetkezne. Link: <https://hu.euronews.com/2022/10/13/ausztria-egyelore-nem-ker-a-nato-bol-a-semlegesekkel-szovetkezne> (letöltés dátuma: 2022.11.25)

Putin: Russia stands for demilitarization of Ukraine. <https://tass.com/russia/1408629> (letöltés: 2022.12.10.)

Rájuk hivatkozva „náciatlanítana” Putyin – Mariupol hírhedt védői, az Azov Zászlóalj. <https://rtl.hu/kulfold/2022/03/24/mariupol-hirhedt-vedoi-az-azov-zaszloalj> (letöltés: 2022.12.10.)

Rekordot döntött Sztálin támogatottsága Oroszországban. <https://www.vg.hu/kozelet/2019/04/rekordot-dontott-sztalin-tamogatottsaga-oroszorszagban> (letöltés: 2022.10.10.)

SÁNDOR Zoltán: *Brutális háborús bűncselekményeket tárt fel az ENSZ független vizsgálóbizottsága* *Ukrajnában.* https://alfahir.hu/2022/09/23/ensz_vizsgalobizottsag_haborus_buncselekmeny_oroszorszag_u_krajna_oroszukran_haboru (letöltés: 2022.10.13)

Semmit sem ér az új ukrán nemzetiségi törvény. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20221215-ukrajna-nemzeti-kisebbségi-torveny.html> (letöltés: 2022.12.16.)

SIKLÓS András: *De mi is az a minszki egyezmény, amelyre Ukrajna kapcsán hivatkoznak?:* <https://index.hu/kulfold/2022/02/10/minszki-egyezmény-ukrajna-oroszország-tuzszunet-szakadarok/> letöltés: 2022.10.11.

SZ. BÍRÓ Zoltán: Orosz csapatok az ukrán határnál: Putyin szerint a Nyugat átvágta Moszkvát. <https://qubit.hu/2022/02/16/orosz-csapatok-az-ukran-hatarnal-putyin-szerint-a-nyugat-atvagta-moszkvat>

TARJÁN M. TAMÁS: Kossuth Lajos megírja a Cassandra-levelet. https://rubicon.hu/kalendarium/1867-majus-22-kossuth-lajos-megirja-a-cassandra-levelet?gc_id=14734383555&h_ad_id=547570060264&gclid=CjwKCAiA2L-dBhACEiwAu8Q9YMXGhJLZWTuEamNC1CD6lD3vllXk2bcG2nJPohVCA4FW-xH_IHFQsBoCWvIQAvD_BwE (letöltés: 2022.12.10.)

TARJÁN M. Tamás: Szovjet agresszió Lengyelország ellen. <https://rubicon.hu/kalendarium/1939-szeptember-17-szovjet-agresszio-lengyelorszag-ellen> (letöltés: 2022.12.10.)

Tényleg zsidó gyökerei voltak Hitlernek? <https://www.urbanlegends.hu/2022/05/zsidogyokerei-hitler-lavrov-zelenszkij/> (letöltés dátuma: 2022.12.18.)

TÓTH Gergely: Fact-check: Tényleg létezik egy népszavazási eredmény, ami alapján követelni lehet Kárpátalja széles körű autonómiáját? <https://telex.hu/ellenorzo/2022/06/03/karpatalja-1991-nepszavazas-fact-check-mi-hazank>. letöltés időpontja: 2022.10.12.

Ukrajna: A tények ellenőrzése Oroszország biológiai fegyverekkel kapcsolatos állításairól. https://www.informed.hu/egpol_new/ukrajna:-a-tenyek-ellenorzese-oroszorszag-biologiai-fegyverekkel-kapcsolatos-allitasairol-244778.html (letöltés: 2022.12.10.)

Ukrajnai ENSZ-vizsgálatot kér Moszkva, biológiai fegyvereket keresnének. <https://infostart.hu/kulfold/2022/10/26/ukrajnai-ensz-vizsgalatot-ker-moszkva-biologiai-fegyvereket-keresnenek#> (letöltés: 2022.12.10.)

Az ukrán Azov zászlóalj lecserélte a neonáci jelvényét. <https://oroszhirek.hu/az-ukran-azov-zaszloalj-lecserelte-a-neonaci-jelvenyet/> (letöltés: 2022.12.10.)

VECZÁN Zoltán: EU-ból, NATO-ból kizárni, lerohanni, megbüntetni az „oroszbarát”, „fasiszta” magyarokat – üzenetek ukrán politikusoktól: https://mandiner.hu/cikk/20221218_ukrajna_magyarorszag_nato_oroszorszag_magyarellenesseg (letöltés: 2022.12.18.)

WOLFSON, Sam: It's a slam dunk': Philippe Sands on the case against Putin for the crime of aggression: <https://www.theguardian.com/law/2022/mar/30/vladimir-putin-ukraine-crime-aggression-philippe-sands> letöltés: 2022.10.11.

Zelenszkij a legbefolyásosabb zsidó a világon. https://mandiner.hu/cikk/20220925_zelenszkij_zsidó_jerusalem_post_kulfold_felmeres_izrael (letöltés dátuma: 2022.12.18.)

Felhasznált jogszabályok, egyéb dokumentumok:

(1950) Principles of International Law Recognized in the Charter of the Nürnberg Tribunal and in the Judgment of the Tribunal (nürnbergi alapelvek): https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_1_1950.pdf letöltés: 2020.12.20.)

1948. évi népirtás büntettének megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezmény. Kihirdette: 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népirtás büntettének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről

1945. évi ENSZ Alapokmány. Kihirdette: 1956. évi I. törvény az Egyesült Nemzetek Alapokmányának törvénybe iktatásáról

1969. évi bécsi egyezmény, 62. cikk. Kihirdette: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről.

Az ENSZ Közgyűlés 1970. évi 2625. sz. határozata: Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. UNGA Res 2625. UN Doc A/RES/2625 (1970.10.24.)

Az ENSZ Közgyűlés 1970. évi 2625. sz. határozata: *Definition of Aggression*, G.A. Res. 3314, 2319th plen. mtg, 14 December 1974, U.N. Doc. A/3314 (XXIX), Annex

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Merits, Judgement. I.C.J. Reports 1986, p. 93. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (letöltés: 2022.12.01)

Európa Tanács 1201 (1993) számú ajánlása

1991. évi jószomszédság és az együttműködés alapjairól szóló szerződés. Kihirdette: 1995. évi XLV. törvény a Magyar Köztársaság és Ukrajna között a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Kijevben, az 1991. évi december hó 6. napján aláírt Szerződés kihirdetéséről

Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2145 (2017) számú határozata

Egyéb források:

Orosz-ukrán háború: *történelemhamisítás a propaganda szolgálatában* - Nyugati Pályán Podcast s01e01. Meghívottak: Sz. Bíró Zoltán, Ungváry Krisztián. Moderátor: Ónody-Molnár Dóra. <https://www.youtube.com/watch?v=75nuUdhuZyo>

ENSZ Emberi Jogi Főbiztosi Hivatalának jelentése
<https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/Conflict-related%20civilian%20casualties%20as%20of%2030%20September%202021%20%28rev%2008%20Oct%202021%29%20EN.pdf>